

Міністерство освіти і науки України
Льотна академія
Національного авіаційного університету

Залевський А.В., Сікірда Ю.В., Столярчук Н.В.

ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ (МАГІСТЕРСЬКИХ) РОБІТ

Методичні вказівки

*для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня магістр
денної та заочної форми навчання*

спеціальності 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень»

Кропивницький
2024

А в т о р и:

Залевський А.В. – кандидат технічних наук, доцент – вступ, розділи 1–7, додатки;

Сікірда Ю.В. – кандидат технічних наук, професор – розділи 8-17, додатки;

Столярчук Н.В. – старший викладач – додаток Л.

Р е ц е н з е н т:

Панченко В.А. – завідувач кафедри менеджменту авіаційної діяльності Льотної академії НАУ, д. екон.наук, професор;

Дячков Д.В. – директор навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій Полтавського державного аграрного університету, д. екон.наук, професор.

Залевський А.В., Сікірда Ю.В., Столярчук Н.В.

Виконання та захист кваліфікаційних (магістерських) робіт: методичні вказівки. – 4-те вид., доп. та перероб. – Кропивницький: ЛА НАУ, 2024. – 91 с.

Методичні вказівки містять основні вимоги до змісту та оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи, визначають послідовність етапів її виконання, дають рекомендації щодо добору та опрацювання літературних джерел, збору та обробки фактичного матеріалу, визначають порядок захисту та оцінювання.

Призначені для здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» денної та заочної форм навчання.

УДК 658.5

Розглянуто та рекомендовано до розгляду на науково-методичній раді академії рішенням кафедри менеджменту авіаційної діяльності ЛА НАУ протокол № 1 від 28 серпня 2024 року; розглянуто на науково-методичній раді ЛА НАУ протокол від 8 жовтня 2024 року № 2 та рекомендовано до видання та використання в освітньому процесі.

© Залевський А.В., Сікірда Ю.А.,
Столярчук Н.В., 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Мета і задачі кваліфікаційної (магістерської) роботи	5
2 Основні етапи виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	5
3 Вимоги кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	6
4 Вибір напряму та затвердження теми кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	7
5 Керівництво кваліфікаційною (магістерською) роботою.....	8
6 Визначення об'єкту та предмету кваліфікаційної (магістерської) роботи, складання робочого плану магістерського дослідження.....	8
7 Опрацювання інформаційних джерел.....	9
8 Збирання і обробка фактичного матеріалу.....	9
9 Зміст та обсяги кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	9
10 Оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	17
11 Порядок перевірки та розгляду факту плагіату в кваліфікаційній (магістерській) роботі.....	20
12 Висновок наукового керівника про кваліфікаційну (магістерську) роботу.....	21
13 Отримання допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту на випускаючій кафедрі.....	21
14 Порядок підшивання кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	21
15 Зовнішнє рецензування кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	22
16 Підготовка кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту.....	22
17 Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи в Екзаменаційній комісії.....	22
Список використаних джерел інформації.....	25
Додаток А Рекомендована тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт	26
Додаток Б Зразок рапорту про закріплення теми кваліфікаційної (магістерської) роботи...	28
Додаток В Зразок листа підприємства про замовлення теми кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	29
Додаток Г Завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу	30
Додаток Д Орієнтовний план кваліфікаційної (магістерської) роботи	32
Додаток Е Рекомендовані джерела інформації до написання кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	33
Додаток Ж Зразок титульного аркушу кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	39
Додаток И Зразок анотації кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	40
Додаток К Зразок вступу кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	41
Додаток Л Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.....	43
Додаток М Методика оцінки ефективності впливу вдосконалення предмету дослідження на діяльність підприємства.....	58
Додаток Н Методика оцінки соціально-економічної ефективності впливу поліпшення стану охорони праці / умов праці на діяльність підприємства.....	64
Додаток П Приклади оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	73
Додаток Р Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел.....	74
Додаток С Зразок рапорту про проведення перевірки наявності чи відсутності факту плагіату в кваліфікаційній (магістерській) роботі	79
Додаток Т Авторський договір-приєднання про передачу невиключних прав на використання твору.....	80
Додаток У Висновок наукового керівника кваліфікаційної (магістерської) роботи та висновок кафедри про кваліфікаційну (магістерську) роботу.....	83
Додаток Ф Пам'ятка науковому керівнику щодо написання відзиву на кваліфікаційну (магістерську) роботу.....	84
Додаток Х Пам'ятка рецензенту щодо написання рецензії на кваліфікаційну (магістерську) роботу.	85
Додаток Ц Зразок оформлення наочних матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи.....	86
Додаток Ш Орієнтовна структура доповіді на захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи...	87
Додаток Щ Подання голові Екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи	89
Додаток Ю Оцінювання кваліфікаційних (магістерських) робіт	90

ВСТУП

Методичні вказівки розроблені у відповідності до вимог освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня освіти:

- «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Методичні вказівки призначені для надання допомоги здобувачам вищої освіти (здобувачам ВО) у виконанні кваліфікаційної (магістерської) роботи відповідно до чинних стандартів України і містять основні вимоги, які висуваються до змісту та оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

Підготовка і захист кваліфікаційної (магістерської) роботи є завершальним етапом навчання у закладі вищої освіти за освітнім ступенем магістра. Виконання її представляє собою узагальнюючий процес, який дає змогу майбутньому магістру поєднати набуті теоретичні знання з практичними навичками й продемонструвати власні думки та наукові переконання. Кваліфікаційна робота магістра є результатом вивчення переліку навчальних дисциплін та здійснення самостійних науково-дослідницьких пошуків. Якість підготовки і захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи дозволяє виявити рівень професійної підготовки та практичних навичок здобувача ВО, його здатність до самостійного мислення й прийняття фахових рішень.

1 МЕТА І ЗАДАЧІ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем ВО відповідної освітньої програми.

Кваліфікаційна (магістерська) робота є підсумковою роботою, яка дає можливість виявити рівень засвоєння здобувачем ВО теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю на первинних посадах відповідно до узагальненого об'єкту діяльності. Кваліфікаційна (магістерська) робота є одним із видів індивідуальних робіт здобувача ВО, оригінальним, завершеним науковим дослідженням та містить сукупність результатів, положень, що пропонуються для публічного захисту.

Кваліфікаційна (магістерська) робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» має засвідчувати здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Метою виконання магістерського дослідження є розв'язання комплексу наукових та прикладних завдань відповідно до узагальненого об'єкту діяльності на основі застосування системи теоретичних знань і практичних навичок для вирішення конкретних завдань щодо вдосконалення управління підприємствами і організаціями авіаційної галузі, ініціювання до впровадження інновацій у їх діяльність.

Виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи забезпечує:

- систематизацію, закріплення, розширення та застосування знань здобувача ВО під час виконання конкретних науково-дослідних і прикладних завдань;
- розвиток навичок самостійної роботи;
- оволодіння методикою дослідження при вирішенні теоретичних та прикладних проблем.

Кваліфікаційна (магістерська) робота як метод оцінювання рівня якості підготовки має продемонструвати, що магістр володіє системою спеціальних знань, які здобуті у процесі навчання та практичної підготовки на рівні новітніх досягнень науки у предметній області діяльності, що є запорукою його наукового мислення та творчої професійної, науково-дослідницької та педагогічної діяльності, та вміє:

- працювати з інформаційними джерелами (законодавчими і нормативними документами, науковою і спеціальною літературою, у тому числі виданою іноземними мовами, матеріалами глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, даними статистичної та фінансової звітності);
- викладати матеріал логічно та аргументовано;
- використовувати новітні дидактичні технології і методи;
- використовувати статистичні та математичні методи для аналізу проблем та обґрунтування управлінських рішень;
- опановувати сучасні наукові методи для проведення теоретичних і емпіричних досліджень;
- використовувати набуті навички для розроблення пропозицій і обґрунтування рекомендацій з удосконалення предмету дослідження;
- генерувати та обґрунтовувати гіпотези, ідеї, пропозиції у предметній сфері наукових досліджень;
- робити висновки щодо результатів проведених досліджень.

2 ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Кваліфікаційна (магістерська) робота виконується на основі поглибленого вивчення чинного національного та міжнародного законодавства, спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з досліджуваної проблеми, а також результатів проведених здобувачем ВО власних досліджень реального об'єкта з метою вирішення

визначених теоретичних та прикладних завдань у сфері майбутньої професійної діяльності.

Підготовка кваліфікаційної (магістерської) роботи передбачає такі основні етапи виконання:

1. Вибір напрямку та теми дослідження, подання відповідного рапорту і затвердження теми.
2. Визначення об'єкту, предмету, мети та задач дослідження, затвердження індивідуального завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу.
3. Опрацювання джерел вторинної інформації, формування загальної концепції дослідження, методичних підходів та інструментарію, складання робочого плану кваліфікаційної (магістерської) роботи.
4. Формування теоретико-методологічних основ проблеми, яка досліджується, узагальнення існуючих концепцій, вивчення еволюції підходів до вирішення проблеми, систематизація сучасних поглядів вітчизняних та закордонних науковців.
5. Збирання фактичного матеріалу під час переддипломної практики на об'єкті дослідження, економічна діагностика об'єкту дослідження, поглиблений аналіз та оцінка показників, що характеризують предмет дослідження.
6. Обґрунтування напрямів вирішення проблеми, яка досліджується, пошук засобів подолання перешкод їх реалізації, економічне обґрунтування доцільності впровадження.
7. Викладення результатів магістерського дослідження в текстовій формі, підготовка вступу, висновків, додатків, упорядкування списку використаних джерел.
8. Оформлення кваліфікаційної (магістерської) роботи.
9. Отримання допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту на випускаючій кафедрі.
10. Зовнішнє рецензування кваліфікаційної (магістерської) роботи.
11. Підготовка до захисту.
12. Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи в Екзаменаційній комісії.

До виконання кваліфікаційної (магістерської) роботи допускаються здобувачі ВО, які успішно склали заліково-екзаменаційні сесії, завершили науково-дослідну і переддипломну практики та захистили звіти з них.

3 ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Кваліфікаційна (магістерська) робота виконується відповідно до напрямів теоретичних і прикладних досліджень випускаючої кафедри та має засвідчити рівень професійної підготовки випускника:

- вміння застосовувати здобуті у закладі вищої освіти знання для розв'язання складних науково-практичних завдань;
- свідоме засвоєння знань та їх систематизацію;
- наявність навичок наукової роботи;
- здатність критично й креативно мислити та вміння аргументувати власну точку зору.

Виклад змісту кожного питання кваліфікаційної (магістерської) роботи має бути цілісним, логічним, доказовим та науково аргументованим.

Кваліфікаційна (магістерська) робота повинна містити:

- системний аналіз проблеми відповідно до предмету наукового дослідження;
- економічний аналіз об'єкту та предмету дослідження;
- елементи наукової новизни з предмету дослідження;
- обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення діяльності досліджуваного об'єкту.

Кваліфікаційна (магістерська) робота виконується на матеріалах реального об'єкту – підприємства/організації авіаційної галузі будь-якої форми власності, що є юридичною особою, має самостійну звітність.

Тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт має відображати проблематику функціональних напрямів діяльності з управління підприємствами / організаціями авіаційної

галузі та конструюватися на основі компетентностей, що формують програмні результати навчання магістра.

Кваліфікаційна (магістерська) робота повинна містити результати власних теоретичних та прикладних досліджень.

Кваліфікаційна (магістерська) робота має бути написана державною мовою, науковим стилем, логічно й аргументовано.

Кваліфікаційна (магістерська) робота повинна мати належне оформлення та всі необхідні супровідні документи (заповнений бланк завдання, копія довідки про результати перевірки роботи на наявність чи відсутність в ній факту плагіату, висновок наукового керівника та висновок випускаючої кафедри щодо допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту, відзив зовнішнього рецензента, копії публікацій за тематикою дослідження). За бажанням здобувач ВО може одержати додатковий відгук на кваліфікаційну (магістерську) роботу від підприємства або організації, що є замовником дослідження. Робота має бути виконана і подана на випускаючу кафедру в термін, передбачений графіком навчального процесу.

Кваліфікаційна (магістерська) робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, затвердженій темі, написана без дотримання затвердженого плану, не містить теоретико-методологічної частини, економічних розрахунків, наукової новизни, обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення предмету дослідження, а також не має зовнішньої рецензії та апробації результатів досліджень, до захисту не допускається.

4 ВИБІР НАПРЯМУ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Здобувачеві ВО надається право самостійно обирати напрям науково-дослідної роботи. Доцільно, якщо останній розроблявся раніше при підготовці курсових робіт, рефератів, доповідей на науково-практичних конференціях тощо.

Тема кваліфікаційної (магістерської) роботи обирається здобувачем ВО відповідно до рекомендованої тематики (додаток А). Після вибору теми здобувач ВО подає рапорт на ім'я завідувача випускаючої кафедри (додаток Б).

Рекомендована тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт розробляється випускаючою кафедрою згідно з вимогами освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня освіти «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» відповідно до затверджених програм вивчених нормативних і вибіркових дисциплін, відображає актуальну проблематику сучасного менеджменту. Тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт щорічно переглядається та поновлюється.

Згідно обраної здобувачем ВО теми кваліфікаційної (магістерської) роботи випускаюча кафедра призначає наукового керівника, який надає науково-методичну допомогу здобувачеві ВО в його самостійній роботі над магістерським дослідженням. При цьому, як правило, враховуються побажання здобувача ВО та наукових керівників.

За завчасним погодженням із завідувачем кафедри здобувач ВО може запропонувати свою тему дослідження. Для цього необхідно письмово обґрунтувати доцільність її розробки (відповідно до попередньої власної науково-дослідницької роботи, до місця роботи, можливостей отримання необхідної інформації на об'єкті дослідження). Крім того, кваліфікаційні (магістерські) роботи можуть виконуватись за тематикою, яку замовлятимуть підприємства та організації авіаційного профілю.

Протягом одного місяця від подання рапорту на затвердження теми здобувач ВО, за погодженням із науковим керівником, має право замінити тему або її уточнити. Для заміни (уточнення) теми необхідно подати рапорт на ім'я завідувача випускаючої кафедри із підписом здобувача ВО та його керівника.

Після остаточного узгодження із науковими керівниками теми кваліфікаційних (магістерських) робіт розглядаються та обговорюються на засіданні випускаючої кафедри і затверджуються наказом начальника академії. Подальші зміни та уточнення тем можливі лише за крайніх обставин, потребують змістовного обґрунтування та додаткового наказу за

письмовим клопотанням кафедри (витяг із протоколу засідання). Обставинами, що можуть стати підставою для такого клопотання, є, наприклад, перебування здобувача ВО у лікарні або тривале відрадження, що має бути підтверджено відповідними документами.

5 КЕРІВНИЦТВО КВАЛІФІКАЦІЙНОЮ (МАГІСТЕРСЬКОЮ) РОБОТОЮ

Відповідно до обраного здобувачем ВО напряму магістерського дослідження, випускаюча кафедра призначає наукового керівника.

Науковими керівниками призначаються провідні викладачі та науковці випускаючої кафедри, а також спеціалісти установ і підприємств, які працюють за профілем теми кваліфікаційної (магістерської) роботи і мають відповідний науковий ступінь.

В деяких випадках при дослідженні проблеми, яка потребує розробки математичних моделей, статистичної обробки даних, створення програмного забезпечення на ПЕОМ тощо, крім наукового керівника за здобувачем ВО закріплюється науковий консультант, який надає допомогу при написанні окремих розділів чи підрозділів роботи.

Науковий керівник проводить індивідуальне консультування здобувача ВО, рекомендує літературні джерела, допомагає скласти план кваліфікаційної (магістерської) роботи, заповнити бланк індивідуального завдання, контролює дотримання графіку виконання, рецензує частини роботи і завершений рукопис, готує здобувача ВО до захисту.

6 ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТУ ТА ПРЕДМЕТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ, СКЛАДАННЯ РОБОЧОГО ПЛАНУ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктом, за матеріалом якого буде виконуватися робота, є підприємство / організація авіаційної галузі будь-якої форми власності, що є юридичною особою, має самостійну звітність. Об'єкт магістерського дослідження є базою переддипломної практики.

Бажаним є розробка теми на замовлення керівництва підприємства або організації авіаційної галузі. Це замовлення оформлюється листом-замовленням (додаток В).

Крім цього, об'єктом магістерського дослідження може бути місцевий, національний, регіональний або світовий ринок міжнародних авіаційних послуг.

Темою кваліфікаційної (магістерської) роботи (предметом дослідження) є одна з актуальних проблем сучасного менеджменту, яка відповідає програмним результатам навчання, передбаченим освітньо-професійною програмою другого (магістерського) рівня освіти «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Предметом дослідження може бути:

- система управління підприємством авіаційної галузі або його окремими структурними підрозділами;
- система управління авіаційною галуззю;
- одна з функцій управління підприємством авіаційної галузі;
- одне з функціональних завдань системи управління підприємства авіаційної галузі (інформаційне забезпечення, розробка стратегій розвитку, маркетинг, інноваційно-інвестиційна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, бізнес-планування, виробництво, фінанси, кадри, ділові ризики, кризові ситуації тощо).

Після остаточного визначення теми, об'єкту та предмету дослідження, здобувач ВО за допомогою наукового керівника заповнює бланк завдання (додаток Г). Завдання підписують здобувач ВО і науковий керівник, а також затверджує завідувач випускаючої кафедри.

За допомогою керівника, виходячи з теми, мети, об'єкту та предмету дослідження, здобувач ВО складає проект плану (робочий план) кваліфікаційної (магістерської) роботи. План має передбачати питання, які розкривають зміст теми. Зразок плану кваліфікаційної (магістерської) роботи подано у додатку Д.

7 ОПРАЦЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

Відповідно до теми здобувач ВО самостійно або за рекомендацією наукового керівника добирає літературні джерела (монографії, підручники, автореферати кандидатських та докторських дисертацій, брошури, статті у наукових фахових виданнях, тези наукових конференцій тощо).

Доцільно керуватися при цьому традиційною логікою вивчення літературних джерел:

- загальне ознайомлення з публікацією в цілому та її змістом;
- читання тексту послідовно або вибірково;
- виписування (копіювання) матеріалів, що безпосередньо стосуються теми;
- критична оцінка вибраних матеріалів;
- формування відповідного фрагменту тексту кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Написання кваліфікаційної (магістерської) роботи передбачає вивчення чинного законодавства, постанов Кабінету Міністрів України, рішень Верховної Ради, нормативних документів відповідних міністерств та інших органів управління з питань, пов'язаних з темою роботи. Доцільно також використовувати статистичні матеріали Державної служби статистики України, зокрема статистичний збірник «Україна в цифрах», статистичні дані, що оприлюднюються Державною авіаційною службою України.

Особливу увагу доцільно звернути на вивчення матеріалів, опублікованих у періодичній пресі (газети і журнали фахового спрямування), де подаються найсучасніші результати наукових досліджень.

На сучасному етапі розвитку суспільства важливим джерелом вторинної інформації є глобальна мережа Інтернет.

При запозиченні визначень, цитат тощо, в тексті кваліфікаційної (магістерської) роботи необхідно робити відповідні посилання (див. розділ 10).

При виконанні магістерського дослідження здобувач ВО має опрацювати не менше 50 інформаційних джерел.

Список основної рекомендованої літератури до написання кваліфікаційної (магістерської) роботи наводиться в додатку Е.

8 ЗБИРАННЯ І ОБРОБКА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Кваліфікаційна (магістерська) робота має виконуватися з використанням наукових джерел та фактичного матеріалу, який відображає діяльність підприємства або організації, що є об'єктом дослідження.

Джерелом інформації є планові і фактичні показники господарської діяльності, статистична та бухгалтерська звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань тощо, які збирає здобувач ВО під час переддипломної практики.

Особливе значення має правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та обробка даних, на основі яких проводиться аналіз та обґрунтовуються власні пропозиції щодо удосконалення діяльності.

З метою підтримки набутих навичок роботи на ПЕОМ і вмінь з алгоритмізації та складання програм, кожен здобувач ВО при написанні кваліфікаційної (магістерської) роботи повинен використовувати комп'ютер.

9 ЗМІСТ ТА ОБСЯГИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Орієнтовний обсяг кваліфікаційної роботи магістра 70-80 сторінок друкованого тексту (без урахування «Списку використаних джерел» та «Додатків»).

Зміст кваліфікаційної (магістерської) роботи визначається її темою і відбивається у плані, розробленому за допомогою наукового керівника. Кваліфікаційна (магістерська) робота має містити:

- титульний аркуш;
- завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу (додаток Г);

- копію довідки про результати перевірки кваліфікаційної (магістерської) роботи на наявність чи відсутність в ній факту плагіату (див. розділ 11);
- висновок наукового керівника та висновок випускаючої кафедри щодо допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту (див. розділи 12-13);
- відзив зовнішнього рецензента (див. розділ 15, не підшивається);
- анотацію;
- зміст;
- перелік умовних скорочень (при необхідності);
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (з обов'язковим наданням копій публікацій за темою дослідження).

Титульний аркуш (додаток Ж) містить найменування випускаючої кафедри, факультету, закладу вищої освіти та міністерства, якому він підпорядковується; прізвище, ім'я та по-батькові, курс, групу, форму навчання, спеціальність, освітньо-професійну програму автора; тему кваліфікаційної (магістерської) роботи з посиланням на об'єкт дослідження, прізвище, науковий ступінь / вчене звання наукового керівника; місто і рік. Завершену і оформлену належним чином кваліфікаційну (магістерську) роботу обов'язково підписують автор і науковий керівник на титульний сторінці.

Анотація – узагальнений короткий виклад основного змісту кваліфікаційної (магістерської) роботи – подається для ознайомлення з її змістом та результатами державною та англійською мовами відповідно до встановленого зразка (додаток И).

В анотації також вказуються:

- прізвище та ініціали здобувача ВО;
- назва кваліфікаційної (магістерської) роботи;
- спеціальність (шифр і назва);
- найменування закладу вищої освіти, у якому здійснювалася підготовка;
- місто, рік.

Наприкінці анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Сукупність ключових слів повинна відповідати основному змісту магістерського дослідження, відображати його тематику і забезпечувати тематичний пошук роботи. Кількість ключових слів становить від п'яти до п'ятнадцяти. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують в рядок через кому.

Обсяг анотації (українською та англійською мовами) не повинен перевищувати однієї сторінки.

Зміст містить найменування та номери початкових сторінок переліку умовних скорочень, вступу, всіх розділів та підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Заголовки змісту мають точно повторювати заголовки в текстовій частині. Скорочувати або давати їх за іншою редакцією, ніж заголовки у тексті, не можна.

Перелік умовних скорочень. Якщо в кваліфікаційній (магістерській) роботі вжити специфічна термінологія або маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо, то їх перелік слід подати у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх розшифровку. Незалежно від цього за першої появи цих елементів у тексті кваліфікаційної (магістерської) роботи наводять їх розшифровку. Скорочення, символи, позначення, які повторюються не більше двох разів, до переліку не вносяться.

Вступ (додаток К) розкриває сутність проблеми магістерського дослідження, підстави та вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності дослідження. У вступі подають загальну характеристику кваліфікаційної (магістерської) роботи у рекомендованій нижче послідовності:

1) Обґрунтувати вибір теми та її актуальність для науки і практики, розвитку відповідної галузі дослідження. Обґрунтування актуальності вибраної теми кваліфікаційної (магістерської) роботи, яке проводиться шляхом критичного аналізу та порівняння з

відомими розв'язаннями проблеми (наукової задачі), свідчить про відповідність теми дослідження сучасним потребам певної сфери діяльності та перспективам її розвитку. При цьому висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Достатньо кількома реченнями висвітлити сутність проблеми дослідження, її соціальну значущість, значення для подальшого розвитку теорії і практики. У цій частині вступу необхідно навести перелік вітчизняних і зарубіжних економістів, які досліджували обрану тему або окремі її аспекти.

2) Сформулювати мету роботи і наукові завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Мета повинна узгоджуватися з назвою кваліфікаційної (магістерської) роботи і містити не тільки очікувані результати, а й вказувати, на яких наукових передумовах вона ґрунтується, яким чином досягається. Не слід формувати мету як «Дослідження ...», «Вивчення ...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на результати наукової розробки. Результати наукового дослідження слід формувати як: «розв'язання наукової проблеми ..., розробка теоретичних положень ..., науково обґрунтованих рішень ...», впровадження яких є значним внеском в розвиток певної сфери діяльності.

Мета наукового дослідження реалізується через конкретні **завдання**, які мають бути вирішені відповідно до поставленої мети. Це звичайно робиться у формі перерахування (визначити ..., вивчити ..., описати ..., встановити ..., виявити ..., вияснити ..., вивести формулу ... і т. ін.). Формулювання цих завдань необхідно робити якомога ретельніше, оскільки опис їх вирішення складатиме зміст підрозділів кваліфікаційної (магістерської) роботи. Це важливо також і тому, що назви таких підрозділів з'являються саме з формулювання завдань дослідження.

3) Вказати об'єкт і предмет дослідження. **Об'єкт** – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію та обрані для вивчення. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження.

Предмет міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. Саме на нього і спрямована основна увага здобувача ВО, саме предмет дослідження визначає тему кваліфікаційної (магістерської) роботи, яка виноситься на титульний аркуш як заголовок.

Якщо об'єктом магістерського дослідження є підприємство / організація авіаційної галузі, надається його коротка характеристика: власність, організаційно-правова форма, галузева належність, коли і ким засновано, місцезнаходження, матеріально-технічна база (опис приміщення, складів, транспорту тощо, вартісна оцінка), основні економічні показники за звітний період, чисельність працюючих, схема структури апарату управління з коментарем, перелік основних конкурентів. У випадку визначення об'єктом магістерського дослідження ринку міжнародних авіаційних послуг, наводиться стисла характеристика регіону, на матеріалах якого виконується робота.

Предмет дослідження визначає той аспект управління, який підлягає дослідженню в межах визначеного об'єкту.

4) Обрати методи дослідження, що є дуже важливим етапом наукової праці та необхідною умовою досягнення поставленої в роботі мети. **Загальнонаукові методи** досліджень можна поділити на три групи, межі між якими визначені приблизно:

- методи емпіричного дослідження;
- методи, що використовуються для емпіричного та теоретичного досліджень;
- методи теоретичного дослідження.

Методи емпіричного дослідження:

Спостереження – це систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Спостереження як метод пізнання дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень. Емпірична сукупність утворює первинну схематизацію об'єктів реальності – вихідних об'єктів наукового дослідження.

Порівняння – це процес встановлення подібності або відмінностей предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам. Різні об'єкти чи явища можуть порівнюватися безпосередньо або опосередковано через їх порівняння з будь-яким іншим об'єктом (еталоном). У першому випадку звичайно

отримують якісні результати (більше – менше, вище – нижче). Порівняння ж об'єктів з еталоном надає можливість отримати кількісні характеристики. Такі порівняння називають вимірюванням.

Вимірювання – це визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру. Вимірювання передбачає наявність таких основних елементів: об'єкта вимірювання, еталона, вимірювальних приладів, методу вимірювання. Вимірювання розвинулося з операції порівняння, проте воно – більш потужний і універсальний пізнавальний засіб.

Узагальнення – це логічний процес переходу від одиничного до загального чи від менш загального до більш загального знання, а також продукт розумової діяльності, форма відображення загальних ознак і якостей об'єктивних явищ. Найпростіші узагальнення полягають в об'єднанні, групуванні об'єктів на основі окремої ознаки (синкретичні об'єднання). Складнішим є комплексне узагальнення, при якому група об'єктів з різними основами об'єднуються в єдине ціле. Здійснюється узагальнення шляхом абстрагування від специфічних і виявлення загальних ознак (властивостей, відношень тощо), притаманних певним предметам.

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, за яким дослідник активно і цілеспрямовано впливає на нього завдяки створенню штучних умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення відповідної властивості.

У науковому дослідженні експеримент і теорія найтісніше взаємопов'язані. Всіляке ігнорування експерименту неодмінно призводить до помилок, тому всебічне розгортання експериментальних досліджень являє собою один із найважливіших шляхів розвитку сучасної науки.

Методи, що застосовуються на емпіричному та теоретичному рівнях досліджень:

Абстрагування – це відхід у думці від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох рис, які цікавлять дослідника. Процес абстрагування має два ступені. Перший: виділення найважливішого у явищах і встановлення факту незалежності чи дуже незначної залежності досліджуваних явищ, на яку можна не зважати, від певних факторів (якщо об'єкт *A* не залежить безпосередньо від фактору *B*, то можна лишити його осторонь як несуттєвий). Другий ступінь: реалізація можливостей абстрагування. Сутність його полягає в тому, що один об'єкт замінюється іншим, простішим, який виступає як «модель» першого.

Результат абстрагування часто виступає як специфічний метод дослідження, а також як елемент складніших за своєю структурою методів експерименту – аналізу і моделювання.

Аналіз і синтез. Аналіз – метод пізнання, який дає змогу поділяти предмети дослідження на складові частини (природні елементи об'єкта або його властивості і відношення). Синтез, навпаки, припускає з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Аналіз та синтез взаємопов'язані, вони представляють собою єдність протилежностей.

Індукція та дедукція. Дедуктивною звать таку розумову конструкцію, в якій висновок щодо якогось елементу множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Змістом дедукції як методу пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ.

Під індукцією розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція – взаємопротилежні методи пізнання.

Моделювання – метод, який ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів природи. Під моделями розуміють системи, що замінюють об'єкт пізнання і служать джерелом інформації стосовно нього. Моделі – це такі аналоги, подібність яких до оригіналу суттєва, а розбіжність – несуттєва. Моделі поділяють на два види: матеріальні та ідеальні. Матеріальні моделі втілюються у певному матеріалі – дереві, металі, склі і т.п. Ідеальні моделі фіксуються в таких наочних елементах, як креслення, рисунок, схема, комп'ютерна програма тощо.

Методи теоретичних досліджень:

Ідеалізація – це конструювання подумки об'єктів, які не існують у дійсності або практично не здійсненні (наприклад, абсолютно тверде тіло, абсолютно чорне тіло, лінія,

площина).

Мета ідеалізації: позбавити реальні об'єкти деяких притаманних їм властивостей і наділити (у думці) ці об'єкти певними нереальними і гіпотетичними властивостями.

Формалізація – метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їх структури у знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад мовою математики.

Аксіоматичний метод – метод побудови наукової теорії, за якого деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

Гіпотеза та припущення. У становленні теорій як системи наукового знання найважливішу роль відіграє гіпотеза. Гіпотеза є формою осмислення фактичного матеріалу, формою переходу від фактів до законів.

Гіпотези (як і ідеї) носять імовірнісний характер. На їх основі відбувається систематизація раніше накопичених знань і здійснюється пошук нових наукових результатів – у цьому сутність і призначення гіпотези як форми розвитку науки.

Історичний метод дає змогу дослідити виникнення, формування і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей та суперечностей. Даний метод дослідження використовується головним чином у суспільних науках. У прикладних він застосовується, наприклад, при вивченні розвитку і формування тих чи тих галузей науки і техніки.

Системний підхід полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого із узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Виходячи з цього принципу, треба вивчити кожен елемент системи у його зв'язку та взаємодії з іншими елементами, виявити вплив властивостей окремих частин системи на її поведінку в цілому, встановити емерджентні властивості системи і визначити оптимальний режим її функціонування.

В економічних науках також використовують **спеціальні методи досліджень**, які поділяють на п'ять груп у відповідності з етапами проведення економічного дослідження: методи збору інформації, методи обробки інформації, методи проведення аналітичної роботи, методи планових розрахунків і обґрунтувань, методи прогнозування.

5) Визначити теоретичну та методологічну основу дослідження. Останню складають наукові положення сучасної економічної теорії, концепції економічного розвитку, теоретичні висновки та узагальнення вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, що містяться у монографічній, спеціальній та періодичній літературі; матеріали наукових і науково-практичних конференцій; законодавчі та нормативно-правові документи.

6) Описати інформаційну базу наукового дослідження, яку формують дані офіційної статистики, планові, звітні, облікові, аналітичні дані окремих підприємств, установ, організацій тощо.

7) Обґрунтувати наукову новизну одержаних результатів, яка характеризує особистий внесок автора у вирішення досліджуваної проблеми. Слід чітко сформулювати наукові положення, запропоновані здобувачем ВО самостійно, зосереджуючи особливу увагу на ступені досягнутої при цьому новизни. Виділяють такі ступені наукової новизни результатів дослідження:

- запропоновано принципово нові у даній галузі знання (*вперше* здійснено ..., одержано ..., розроблено ..., визначено ..., формалізовано ...);

- науковий результат розширює або доповнює відомі теоретичні чи практичні положення, вносить у них нові елементи (удосконалено ..., розширено ..., доповнено ...);

- науковий результат конкретизує та уточнює відомі положення, використовує відомі методи для дослідження нових об'єктів і явищ (набуло подальшого розвитку ..., уточнено ...).

Наукова новизна може виявлятися у теоретичних положеннях, які вперше сформульовано і змістовно обґрунтовано; методичних рекомендаціях, які впроваджено у практику, і які спричиняють суттєвий вплив на досягнення нових соціально-економічних результатів.

При формулюванні наукової новизни слід використовувати такі вирази: «вперше здійснено комплексне ...», «науково узагальнено та систематизовано ...», «розроблено модель

(або методику) ...», «досліджено специфічні зв'язки ...», «визначено причинно-наслідкові зв'язки, фактори впливу ...». Використовуючи наведені вирази, слід конкретизувати особистий внесок автора з відповідними поясненнями. У жодному випадку не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що в роботі зроблено, а в сутності наукової новизни виявити неможливо.

8) Вказати на практичне значення одержаних результатів, тобто, де і яким чином результати дослідження можна використати на практиці. У кваліфікаційній (магістерській) роботі, що має теоретичне значення, подають відомості про наукове використання результатів дослідження або рекомендацій щодо їх використання, а у роботі з прикладними результатами – відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендацій щодо їх використання.

9) Зазначити, де результати наукових досліджень автора були апробовані (коли були представлені і на яких науково-практичних заходах), а також **в яких виданнях окремі результати кваліфікаційної (магістерської) роботи були опубліковані** (тези, статті), вказавши кількість публікацій та обсяг в друкованих аркушах (з обов'язковим наданням копій публікацій у кінці додатків).

10) Охарактеризувати структуру кваліфікаційної (магістерської) роботи: навести загальний обсяг роботи, перерахувати структурні елементи, вказати кількість таблиць, рисунків та додатків.

Обсяг вступу не повинен перевищувати 4-5 сторінок.

Основна частина кваліфікаційної (магістерської) роботи складається з трьох розділів: теоретико-методологічного, дослідницько-аналітичного та проектно-рекомендаційного. У межах кожного розділу виділяють по два підрозділи, що мають відображати логічну послідовність дослідження та розробки власних пропозицій. В кінці кожного розділу подають висновки із стислим викладенням наведених у розділі теоретичних і практичних результатів. Матеріал має містити дискусійні питання, пов'язані з переглядом усталених поглядів і уявлень, а також оригінальні погляди автора на вирішення досліджуваної проблеми. Слід пам'ятати, що виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Перший розділ – теоретико-методологічний – містить два підрозділи:

Розділ 1 Науково-методологічні засади ... (предмету дослідження – проблеми галузевого менеджменту)

1.1 Теоретичні основи та організаційно-методологічні аспекти ... (предмету дослідження)

1.2 Особливості / специфіка ... (предмету дослідження в галузевому аспекті) або Зарубіжний досвід ... (предмету дослідження в галузевому аспекті)

Теоретичне обґрунтування має визначати роль і місце досліджуваних явищ та процесів у діяльності підприємства або організації. В першому розділі здобувач ВО окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Можна зробити історичний екскурс у минуле, щоб краще зрозуміти та визначити тенденції розвитку досліджуваного явища чи процесу. У цьому розділі обґрунтовується теоретична база обраної проблеми, дається огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих статистичних даних із посиланням на джерела, іншої інформації, пов'язаної з темою. На основі вивчення наукової, навчально-методичної літератури розкриваються підходи різних авторів до розв'язання проблеми, показується, у чому полягає подібність, а у чому – відмінність їх поглядів, а також обґрунтовуються власні погляди на проблему. У цьому розділі подається оцінка діючих законів, постанов, указів та інших офіційно-розпорядчих документів, нормативної та довідкової бази за досліджуваною проблемою. Розкривається власне розуміння цієї бази, обґрунтовуються необхідність, доцільність окремих документів.

Стисло, критично висвітлюючи роботи попередників, здобувач ВО повинен назвати ті питання, що залишились невирішеними, а отже, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення свого дослідження.

Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та

сучасні тенденції предмету дослідження, методичні підходи повинні мати певні елементи полемічності, ствердженої власної позиції щодо обраних методів дослідження, що дає змогу перейти в наступному розділі до конкретного аналітичного дослідження.

Бажано ілюструвати текст графічними матеріалами і схемами, графіками, діаграмами тощо.

Рекомендований обсяг першого розділу 20 сторінок.

Другий розділ – дослідницько-аналітичний – містить два підрозділи:

Розділ 2 Аналіз діяльності ... (об'єкту дослідження і предмету дослідження)

2.1 Організаційно-економічна характеристика та аналіз фінансово-господарської діяльності ... (об'єкту дослідження)

2.2 Дослідження / оцінка ... (предмету дослідження на об'єкті дослідження) та його впливу на ефективність господарської діяльності ... (об'єкту дослідження)

Аналітичний розділ, забезпечуючи логічну послідовність дослідження, має стати перехідним до наступного третього розділу і поєднати набуті теоретичні знання та вміння використовувати обрані методи і певний методичний інструментарій.

У цьому розділі наводиться опис об'єкта дослідження, характеристика сучасного стану досліджуваної теми на об'єкті дослідження, проводиться діагностування діяльності підприємства або організації щодо обраного напрямку дослідження, ґрунтовний аналіз із використанням накопиченого фактичного матеріалу та із залученням усіх теоретичних знань, певного методичного інструментарію. Аналіз обов'язково повинен кореспондуватися з методологічним матеріалом, розкритим у попередньому розділі.

Усі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки, діаграми мають супроводжуватися тлумаченням та висновками, які дозволяють визначити сутність управлінських процесів, їх особливості, тенденції, створити базу для виявлення невикористаних резервів. Аналіз проблеми повинен здійснюватись з урахуванням чинників позитивної та негативної дій. Текст слід ілюструвати реальними документами, що наводяться в додатках, які обов'язково необхідно супроводжувати стислим коментарем.

Для виконання другого розділу здобувач ВО має зібрати фактичні дані під час переддипломної практики. Джерелом інформації є планові й фактичні показники господарської діяльності, статистична та бухгалтерська звітність, накази, розпорядження, результати спостережень, опитувань і обстежень та інших методів збирання первинної інформації.

Особливе значення має правильне узагальнення накопиченого фактичного матеріалу, групування та обробка даних, на основі яких проводиться кваліфікований аналіз, обґрунтовуються пропозиції. Для опису методики проведення аналітичних розрахунків з використанням комп'ютера слід зазначити:

- поставлену задачу;
- програму, за якою вона буде вирішуватися;
- базу даних (необхідно у додатку навести реальні документи, які є джерелами первинної інформації – баланс, інші форми звітності);
- формули розрахунку;
- блок-схему алгоритму розв'язання задачі;
- результат – у формі підсумкової таблиці, діаграм, графіків тощо;
- аналітичний опис результату.

Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства подається у додатку Л.

Рекомендований обсяг другого розділу 20 сторінок.

Третій розділ – проектно-рекомендаційний – містить два підрозділи:

Розділ 3 Вдосконалення / підвищення ефективності ... (предмету дослідження на об'єкті дослідження)

3.1 Впровадження / реалізація рекомендацій з вдосконалення / підвищення ефективності ... (предмету дослідження на об'єкті дослідження)

3.2 Ефективність вдосконалення ... (предмету дослідження на об'єкті

дослідження).

У третьому розділі викладаються результати досліджень автора з висвітленням новизни, яку він вносить у розробку проблеми. Здобувач ВО повинен дати оцінку повноти вирішення поставлених задач, достовірності одержаних результатів, їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних авторів, обґрунтувати перспективи подальшої розробки проблеми, можливості впровадження у практику та напрями вдосконалення.

Завданням третього розділу є розробка конкретних рекомендацій, пропозицій, моделей управління параметрами розвитку та діяльності підприємства або організації на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі, а також висновків проведеного у другому розділі дослідження.

У цій частині наводиться обґрунтування заходів щодо поліпшення діяльності об'єкта. Система заходів логічно впливає з теоретичної та аналітичної частин і спрямована на подолання суперечностей між реальним і бажаним станами об'єкта з урахуванням індивідуальних завдань, тобто конкретні заходи (пропозиції, рекомендації тощо) випускника повинні спрямовуватися на забезпечення показників економічного зростання.

Детальні пропозиції щодо вдосконалення діяльності підприємства або організації мають відповідати напрямі дослідження, кожна з розгорнутим обґрунтуванням, у зв'язку з яким наслідок висновків з аналізу, який проведено у другому розділі, відштовхуючись від виявлених відхилень, проблем та недоліків.

Практичне значення пропозицій та рекомендацій має бути підтверджено техніко-економічними розрахунками та визначенням ефекту, який очікується від впровадження.

У розрахунках для обґрунтування пропозицій є можливим використання ПЕОМ.

Методика оцінки ефективності впливу вдосконалення предмету дослідження на діяльність підприємства подається у додатку М.

За бажанням здобувач ВО може включати оцінку соціально-економічної ефективності впливу поліпшення стану охорони праці / умов праці на діяльність підприємства (методика розрахунку подається у додатку Н).

Рекомендований обсяг третього розділу 20 сторінок.

Кожний розділ кваліфікаційної (магістерської) роботи завершується **стислими висновками** (1-2 сторінки).

Завершальним етапом написання кваліфікаційної (магістерської) роботи є оформлення **загальних висновків**, що містять узагальнену підсумкову оцінку проведеної роботи. У загальних висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, одержані в роботі. Висновки мають містити відповіді на всі завдання, поставлені у вступі. Все це дасть змогу автору засвідчити у висновках, що сформульованої у вступі мети досягнуто. Варто наголосити на окремих важливих здобутих результатах, обґрунтувати їх достовірність, викласти рекомендації щодо їх використання. Необхідно зазначити, що загальні висновки потрібно викладати стисло і лаконічно.

Обсяг загальних висновків не повинен перевищувати 5-6 сторінок.

Список використаних джерел (не менше 50 найменувань) має містити всі інформаційні джерела, які були використані здобувачем ВО у процесі дослідження, в наступній послідовності:

- а) Закони України (в хронологічній послідовності);
- б) укази Президента, постанови уряду (в хронологічній послідовності);
- в) директивні матеріали міністерств (у хронологічній послідовності);
- г) монографії, брошури, підручники (абетковий порядок);
- д) статті з журналів (абетковий порядок);
- е) інструктивні, нормативні та інші матеріали, що використовуються підприємством (абетковий порядок);
- ж) іншомовні джерела;
- ч) електронні джерела.

Додатки мають містити інформаційні матеріали, що становлять базу аналітичних досліджень згідно з обраною темою: статут підприємства; положення про функціональні

підрозділи; посадові інструкції фахівців; штатний розпис; форми бухгалтерської і статистичної звітності (№ 1 «Баланс», № 2 «Звіт про фінансові результати», № 1-ПВ «Звіт з праці», № 3-ПВ «Звіт про використання робочого часу» тощо); договори з постачальниками; рекламні матеріали; організаційно-розпорядчі документи: накази, розпорядження, інструкції.

У додатки доцільно включати допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття кваліфікаційної (магістерської) роботи: проміжні математичні доведення, формули, розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; інструкції, методики, опис алгоритмів і програм розв'язання задач на ПЕОМ, що розроблені в процесі виконання роботи; ілюстрації допоміжного характеру.

Обов'язковим елементом додатків є копії публікацій за темою магістерського дослідження, які розміщуються наприкінці.

На всі додатки мають бути зроблені обов'язкові посилання в основному тексті роботи.

10 ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Кваліфікаційну (магістерську) роботу друкують на комп'ютері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210х297 мм) через полуторний міжрядковий інтервал. При комп'ютерному наборі використовують шрифт **Times New Roman** текстового редактора Word, розмір **14**, звичайної жирності.

Текст друкують, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 25-30 мм, праве – 10-15 мм, верхнє і нижнє – 20-25 мм. Шрифт має бути чітким, чорного кольору, з однаковою щільністю тексту.

Мова кваліфікаційної (магістерської) роботи – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, послідовність – логічна. Пряме переписування у роботі матеріалів з літературних джерел є неприпустимим.

Друкарські помилки, описки і графічні неточності можна виправити підчищенням або зафарбуванням коректором і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту (фрагменту рисунка) чорнилом або пастою чорного кольору із щільністю, наближеною до основного тексту.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної (магістерської) роботи **ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ** друкують жирним шрифтом великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів, пунктів друкують жирним шрифтом маленькими літерами (крім першої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

Відстань між заголовками і текстом має становити 2-3 інтервали.

Кожну структурну частину кваліфікаційної (магістерської) роботи слід починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, рисунків, таблиць, формул, додатків подають арабськими літерами без знаку №.

Нумерацію сторінок без крапки після неї розміщують в правому верхньому куті аркуша.

Першою сторінкою кваліфікаційної (магістерської) роботи є титульний аркуш. На титульному аркуші номер не ставлять. Другою сторінкою є анотація. Документи, що супроводжують кваліфікаційну (магістерську) роботу, підшивають між титульним аркушем і анотацією (див. розділ 13). Ці документи загальній нумерації не підлягають.

ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ не нумерують як розділи. Номер розділу розміщують після слова **РОЗДІЛ**, після номеру крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад: 2.3 (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Приклад оформлення заголовків розділів та підрозділів наведений у додатку П.

На всі рисунки, таблиці, формули й додатки обов'язково повинні бути **посилання в тексті**. Рисунки, таблиці й формули необхідно подавати безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Рисунки і таблиці, які розташовані на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок і розміщують таким чином, щоб їх можна було читати без обертання тексту або з обертанням за годинниковою стрілкою.

Всі **ілюстрації** повинні мати назву, яку розміщують під ілюстрацією і друкують починаючи з великої літери по центру. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисунковий текст).

Ілюстрація позначається словом «Рисунок __», яке разом з назвою ілюстрації розміщують після пояснювальних даних, наприклад, «Рисунок 3.1 – Схема розміщення».

Ілюстрації слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках.

Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, Рисунок 3.2 – другий рисунок третього розділу.

Якщо ілюстрація не вміщується на одній сторінці, можна переносити її на інші сторінки, вміщуючи назву ілюстрації на першій сторінці, пояснювальні дані – на кожній сторінці, і під ними позначають: «Рисунок __, аркуш __».

Приклад оформлення рисунку наведено у додатку П.

Таблиця є способом подання інформації, при якому цифровий або текстовий матеріал групується в рядки і графи, відокремлені одна від іншої вертикальними та горизонтальними лініями.

Кожна таблиця повинна мати номер та назву, які розміщують над таблицею і друкують починаючи з великої літери за шириною тексту. Усі наведені в таблицях дані мають бути достовірними, однорідними і такими, що можуть зіставлятися.

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, Таблиця 2.1 – перша таблиця другого розділу.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки - з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф указують в однині.

У таблицях слід обов'язково зазначати одиницю виміру. Якщо всі одиниці виміру є однакові для всіх показників таблиці, вони наводяться у заголовку. Одиниці виміру мають наводитися у відповідності до стандартів. Числові величини у таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Якщо рядки або графи таблиці виходять за межі формату сторінки, таблицю поділяють на частини, розміщуючи одну частину під одною, або поруч, або переносючи частину таблиці на наступну сторінку, повторюючи в кожній частині таблиці її головку і боковик.

При поділі таблиці на частини допускається її головку або боковик замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Слово «Таблиця __» вказують один раз зліва над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовження таблиці __» з зазначенням номера таблиці.

Приклад оформлення таблиці наведено у додатку П.

Формули у кваліфікаційній (магістерській) роботі розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині сторінки, і нумерують в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номеру формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул ставлять біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Переносити формули на наступний рядок допускається тільки на знаках виконуваних операцій, повторюючи знак операції на початку наступного рядка. Коли переносять формули на знакові операції множення, застосовують знак «х».

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів розміщують безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони йдуть у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Вище і нижче формули потрібно залишати не менше одного вільного рядка. Формули, що йдуть одна за одною й не розділені текстом, відокремлюють комою.

Приклад оформлення формули наведено у додатку П.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної (магістерської) роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Додатки повинні мати загальну з іншим текстом наскрізну нумерацію сторінок. Перед початком додатків на окремому аркуші друкують великими літерами слово «ДОДАТКИ». Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово “Додаток” і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, Додаток А, Додаток Б. Один додаток позначається як додаток А.

За необхідності текст додатків може поділятися на розділи і підрозділи, які слід нумерувати в межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; Д.3.1 – підрозділ 3.1 додатка Д.

Ілюстрації, таблиці та формули, що є у тексті додатка, слід нумерувати в межах кожного додатка, наприклад, рис. Д.3 – третій рисунок додатка Д; таблиця А.2 – друга таблиця додатка А; формула (А.1) – перша формула додатка А. Якщо в додатку одна ілюстрація, одна таблиця, одна формула, їх нумерують, наприклад: рис. А.1, таблиця А.1, формула (В.1).

Примітки до тексту, таблиць та рисунків, в яких вказують довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки, їх розміщують внизу аркуша і відділяють від основного тексту суцільною лінією.

При написанні кваліфікаційної (магістерської) роботи необхідно давати **посилання на джерела**, які використовувалися (не менше 2 посилань на сторінку).

Посилання в тексті слід позначати номерами джерел, за якими вони зазначені у «Списку використаних джерел». Їх виділяють квадратними дужками. Наприклад: «... у працях [1-3, 7, 23] приділено особливу увагу дослідженням цього аспекту проблеми».

Якщо наводять цитату або статистичні дані з джерела з великою кількістю сторінок, крім номера зазначають сторінку, де взята цитата, наприклад: «... на думку американського фахівця Ф. Котлера доцільно виділити такі етапи проведення маркетингового дослідження [43, с. 234] ...».

Джерела, з яких запозичені таблиці та рисунки, подають безпосередньо після таблиць та рисунків. Далі залишають два інтервали та продовжують текстову частину.

Посилання на рисунки, таблиці, формули й додатки в роботі вказують їх порядковим номером, наприклад: «на рис. 2.3 можна побачити ...», «у табл. 1.3 ...»; «розрахуємо за формулою (2.1) ...», «... наведено у додатку Б». У повторних посиланнях на рисунки, таблиці, формули й додатки треба вживати скорочене слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.1».

Відомості про джерела, які включені до **списку використаних джерел** (не менше 50 найменувань), необхідно подавати згідно вимог державного стандарту. Приклади оформлення бібліографічного опису в «Списку використаних джерел» відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 та ДСТУ 8302:2015 наводяться в додатку Р.

11 ПОРЯДОК ПЕРЕВІРКИ ТА РОЗГЛЯДУ ВИЯВЛЕНОГО ФАКТУ ПЛАГІАТУ В КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ (МАГІСТЕРСЬКІЙ) РОБОТІ

Кваліфікаційні (магістерські) роботи не пізніше ніж за два тижні до подання на розгляд науковому керівникові підлягають перевірці на плагіат адміністратором Антиплагіатної інтернет-системи «UNICHECK» Plagiarism Checker that Prefers Results over Numbers (<https://unichack.com/>) на підставі рапорту здобувача ВО (додаток С) та у відповідності з авторським ліцензійним договором у завершеному вигляді (після захисту в Екзаменаційній комісії) розміщуються в електронному архіві «Інституційний репозитарій Льотної академії НАУ» (додаток Т).

Перед перевіркою на академічний плагіат здобувач ВО:

- готує файл кваліфікаційної (магістерської) роботи у форматі, прийнятному для перевірки на плагіат (підтримуються формати файлів .doc, .docx, .pdf, .odt, які не містять елементів захисту);

- може перевірити кваліфікаційну (магістерську) роботу за допомогою безкоштовних програм чи сервісів (наприклад, Etxt Antiplagiat) і ознайомити з результатами перевірки наукового керівника;

- подає готовий файл завершеної роботи секретарю Екзаменаційної комісії для подальшої передачі адміністратору Антиплагіатної інтернет-системи «UNICHECK».

Перевірка здійснюється в термін не більше п'яти календарних днів. Результат перевірки (довідка про наявність чи відсутність факту плагіату) передається науковому керівникові.

Для кваліфікаційних робіт здобувача ВО ступеня магістра дозволяється збіг з однією роботою не більше ніж 25%. Якщо унікальність складає менше 75%, кваліфікаційна (магістерська) робота потребує доопрацювання та повторної перевірки. Кваліфікаційні (магістерські) роботи, в яких повторно виявлено ознаки плагіату, не допускаються до захисту.

Науковий керівник при виявленні факту академічного плагіату протягом двох робочих днів письмово інформує завідувача випускаючої кафедри та надає мотивований висновок для розгляду роботи на засіданні випускаючої кафедри.

Здобувач ВО, який не згоден з встановленим фактом плагіату, має право протягом двох робочих днів звернутись до завідувача випускаючої кафедри з рапортом про перевірку наявності чи відсутності факту плагіату в кваліфікаційній (магістерській) роботі. Рапорт має містити коротке письмове пояснення суті справи, контактну інформацію, підпис заявника та дату подання. До тексту рапорту додається копія роботи, яка розглядається. Без зазначених документів рапорт до розгляду не приймається.

Протягом двох робочих днів після отримання рапорту завідувач випускаючої кафедри призначає експерта (з числа викладачів кафедри) для перевірки матеріалів щодо встановлення факту плагіату. Строк перевірки становить не більше п'яти днів з моменту одержання доручення експертом. На експерта покладається обов'язок зібрати та дослідити необхідні матеріали для проведення перевірки, та, у разі необхідності, заслухати пояснення здобувача ВО і наукового керівника. Експерт інформує завідувача випускаючої кафедри про результати перевірки щодо наявності чи відсутності достатніх підстав для встановлення факту плагіату.

Остаточне рішення щодо наявності у роботі ідей та наукових результатів, які отримані іншими авторами, та (або) відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання за мотивованими висновками приймається на засіданні випускаючої кафедри на підставі висновку експерта та доводиться до відома здобувача ВО (в письмовій або усній формі). Виявлені у тексті запозичення вважаються правомірними, якщо вони є:

- власними назвами (індивідуальними найменуваннями окремих одиничних об'єктів, у т.ч. найменуваннями установ, назвами праць, які досліджувалися у роботі, бібліографічними посиланнями на джерела та ін.);
- усталеними словосполученнями, що характерні для певної сфери знань;
- належним чином оформленими цитуваннями;

- самоцитуванням (фрагментами тексту, що належать автору твору, опубліковані або оприлюднені в електронній формі ним у інших творах).

Результати перевірки на академічний плагіат оформлюються протоколом засідання випускаючої кафедри у вигляді рішення про допуск до захисту, відправку роботи на доопрацювання або відхилення без права подальшого розгляду.

У разі незгоди з результатами перевірки автор роботи має право на апеляцію. Апеляція подається особисто автором роботи на ім'я начальника академії в триденний термін після оголошення результатів перевірки. У разі надходження апеляції, за наказом (дорученням) начальника академії створюється комісія для розгляду апеляції. Апеляція розглядається апеляційною комісією у тижденьний термін з наступного дня після виходу наказу (доручення) начальника академії про створення апеляційної комісії, якщо інший термін не зазначено в наказі (дорученні). Висновки апеляційної комісії оформлюються відповідним протоколом.

12 ВИСНОВОК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА ПРО КВАЛІФІКАЦІЙНУ (МАГІСТЕРСЬКУ) РОБОТУ

Виконана здобувачем ВО кваліфікаційна (магістерська) робота з отриманим результатом перевірки на плагіат подається науковому керівникові, який робить висновок щодо можливості захисту роботи в Екзаменаційній комісії.

Керівник також ставить свій підпис на титульному аркуші кваліфікаційної (магістерської) роботи.

У разі негативного відгуку наукового керівника здобувач ВО повинен усунути недоліки, внести правки і подати кваліфікаційну (магістерську) роботу науковому керівникові на повторну перевірку.

Висновок наукового керівника подається на бланку (додаток У).

Пам'ятка науковому керівнику щодо написання відзиву на кваліфікаційну (магістерську) роботу подана в додатку Ф.

13 ОТРИМАННЯ ДОПУСКУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ НА ВИПУСКАЮЧІЙ КАФЕДРІ

Допуск кваліфікаційних (магістерських) робіт до захисту здійснюється на випускаючій кафедрі згідно затвердженого графіку, протягом чотирьох тижнів, що передують захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт в Екзаменаційній комісії.

Викладачі кафедри перевіряють кваліфікаційні (магістерські) роботи на предмет їх відповідності встановленим вимогам щодо структури, змісту, обсягу та оформлення. Якщо зауважень немає, один з викладачів робить відповідну позначку на бланку (додаток У) про допуск кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту в Екзаменаційній комісії.

Якщо в роботі будуть виявлені певні недоліки, їх необхідно усунути і подати кваліфікаційну (магістерську) роботу на розгляд повторно.

У разі наявності суттєвих невідповідностей роботи встановленим вимогам, кафедра може прийняти рішення про неможливість допуску такої кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту в Екзаменаційній комісії.

Без допуску випускаючої кафедри кваліфікаційна (магістерська) робота до захисту не допускається.

14 ПОРЯДОК ПІДШИВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Супровідні документи підшиваються до кваліфікаційної (магістерської) роботи у такому порядку:

- титульний аркуш;
- завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу;
- копія довідки про результати перевірки кваліфікаційної (магістерської) роботи на

наявність чи відсутність в ній факту плагіату;

- висновок наукового керівника та висновок випускаючої кафедри щодо допуску кваліфікаційної (магістерської) роботи до захисту;
- анотація.

Далі робота підшивається у порядку, який зазначено у розділі 9 цих вказівок, з обов'язковим розміщенням копій публікацій за темою магістерського дослідження наприкінці додатків.

Зброшурована у твердій палітурці кваліфікаційна (магістерська) робота подається здобувачем ВО завідувачу випускаючої кафедри, який приймає остаточне рішення щодо її допуску до захисту в Екзаменаційній комісії, про що робить відповідну позначку на бланку (додаток У).

15 ЗОВНІШНЄ РЕЦЕНЗУВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Після одержання допуску до захисту здобувач ВО отримує на випускаючій кафедрі направлення на зовнішнє рецензування.

Зовнішній рецензент – провідний спеціаліст галузі, науковець або викладач іншого закладу вищої освіти – ретельно ознайомлюється з кваліфікаційною (магістерською) роботою та складає рецензію.

Пам'ятка зовнішньому рецензенту щодо написання рецензії подана у додатку Х.

16 ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ ДО ЗАХИСТУ

До внутрішньої сторінки обкладинки кваліфікаційної (магістерської) роботи здобувач ВО приклеює конверт, у який вкладається зовнішня рецензія.

При наявності листа-замовлення з підприємства або організації (див. розділ 6), здобувач ВО має отримати також відгук на кваліфікаційну (магістерську) роботу від підприємства-замовника. Цей відгук та лист-замовлення треба також покласти у конверт.

Під час підготовки до захисту здобувач ВО має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо кваліфікаційної (магістерської) роботи та підготовлені наочні матеріали (мінімум по одній сторінці до кожного підрозділу з найважливішими рисунками та таблицями, які оформлюються у вигляді плакатів, презентації у пакеті демонстраційної графіки Microsoft PowerPoint або друкуються на принтері для кожного члена комісії; за бажанням додаються слайди, фотографії, макети, рекламні проспекти тощо). Зразок оформлення наочних матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи наведено у додатку Ц.

Обсяг тексту доповіді має відповідати 10-15 хвилинам виступу. Доповідь повинна відобразити: обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів діючого підприємства і творчі розробки автора. Особливе місце має бути відведене науковій новизні проведених досліджень, обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності (додаток Ш).

Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь здобувача ВО і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Перед захистом доцільно ретельно прочитати зовнішню рецензію, особливу увагу звернути на висловлені рецензентом зауваження і по можливості усунути зазначені недоліки або підготувати аргументовані відповіді.

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи є відкритим, за бажанням здобувач ВО може запросити на захист своїх рідних та близьких.

17 ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи відбувається на відкритому засіданні Екзаменаційної комісії, графік роботи якої затверджує начальник академії.

На засідання Екзаменаційної комісії до початку захисту подаються такі документи:

- витяг з наказу начальника академії про затвердження персонального складу цієї комісії;
- список здобувачів ВО екзаменаційної групи, які допущені до захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт, за підписом декана факультету;
- подання голові Екзаменаційної комісії (додаток Щ), яке включає довідку про успішність здобувача ВО за період навчання в магістратурі (додаток Щ), а також письмовий висновок наукового керівника та висновок кафедри про кваліфікаційну (магістерську) роботу (додаток У);
- довідка щодо результату перевірки наявності чи відсутності факту плагіату в кваліфікаційній (магістерській) роботі;
- кваліфікаційна (магістерська) робота здобувача ВО;
- зовнішня рецензія на кваліфікаційну (магістерську) роботу;
- інші матеріали, які характеризують наукову і практичну цінність виконаної кваліфікаційної (магістерської) роботи (довідки про впровадження пропозицій у практичну діяльність підприємства, видані статті та тези здобувача ВО за темою кваліфікаційної (магістерської) роботи тощо).

Процедура захисту протоколюється секретарем Екзаменаційної комісії.

На відкритому захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи один із членів комісії представляє роботу випускника, оголошує перелік супровідних документів та надає слово здобувач ВО для доповіді.

Здобувач ВО стисло у межах 10-15 хвилин доповідає комісії сутність проведеного дослідження, дає оцінку отриманим результатам, ілюструючи доповідь посиланням на наочні матеріали.

Після доповіді здобувач ВО голова комісії зачитує рецензію на кваліфікаційну (магістерську) роботу, і здобувач ВО має можливість відповісти на всі зауваження рецензента.

Під час захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи члени Екзаменаційної комісії, присутні на захисті викладачі, спеціалісти можуть задавати здобувачеві ВО запитання щодо її змісту. Відповіді здобувача ВО мають бути конкретними, аргументованими і короткими.

Після відповіді здобувача ВО на запитання оголошується висновок наукового керівника виконаної кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Оцінювання кваліфікаційних (магістерських) робіт проводиться за наступними параметрами і критеріями (додаток Ю):

- рівень наукової розробки проблеми;
- якість економічних розрахунків;
- ступінь наукової новизни результатів дослідження;
- рівень обґрунтованості пропозицій та доцільність їх практичного впровадження;
- відповідність оформлення роботи встановленим вимогам;
- обсяг та адекватність використаних при написанні роботи першоджерел;
- структура і логіка доповіді;
- якість наочного матеріалу;
- повнота відповідей на питання членів комісії;
- здатність формулювати та відстоювати власну думку з питань, які стосуються проблеми магістерського дослідження.

За результатами захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи на закритому засіданні Екзаменаційна комісія приймає рішення щодо оцінки захисту і роботи (враховуючи висновки наукового керівника і рецензента), про присвоєння автору відповідної кваліфікації і видачу йому диплома державного зразка.

Засідання комісії оформлюється протоколом, до якого вносяться відповідні оцінки за захист, записуються запитання членів Екзаменаційної комісії і присутніх на захисті, особисті думки членів комісії, зазначається одержаний освітній ступінь, а також назва державного документа про освіту (диплом), який видається випускникові.

Протокол підписують голова і члени комісії, які брали участь у засіданні.

Оцінка за захист кваліфікаційної (магістерської) роботи також фіксується у відомості, заліковій книжці та індивідуальному плані здобувача ВО і обов'язково оголошується.

Після захисту електронний варіант кваліфікаційної (магістерської) роботи передається секретарю Екзаменаційної комісії для подальшого розміщення в електронному архіві «Інституційний репозитарій Льотної академії НАУ» у відповідності з авторським ліцензійним договором (додаток Т) передається для зберігання роботи.

Екзаменаційна комісія після завершення роботи складає звіт, в якому відображаються основні кількісні показники щодо рівня і якості успішності за проведеними захистами, характеристики виконаних кваліфікаційних (магістерських) робіт щодо можливості впровадження конкретних пропозицій у практику діючих підприємств і організацій, щодо рівня застосування сучасних інформаційних технологій в аналітичних дослідженнях тощо.

Здобувач ВО, який отримав на захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи незадовільну оцінку, має бути відрхованим з академії і в цьому випадку йому видається академічна довідка встановленого зразка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи протягом наступних трьох років. Повторно кваліфікаційна (магістерська) робота виконується за наявності рапорту здобувача ВО про допуск до захисту, дозволу начальника академії і рішення випускаючої кафедри про затвердження теми і об'єкта магістерського дослідження, призначення наукового керівника. На вимогу кафедри тему кваліфікаційної (магістерської) роботи може бути змінено або в межах тієї ж теми здобувач ВО може суттєво оновити і доповнити матеріали роботи.

Якщо захист кваліфікаційної (магістерської) роботи не відбувся з поважних причин, про що здобувач ВО має подати відповідні документи в Екзаменаційну комісію, начальник академії може подовжити термін його навчання до наступного терміну роботи Екзаменаційної комісії, але не більше як на один рік.

Незалежно від причин, повторний захист кваліфікаційних (магістерських) робіт у той же рік категорично забороняється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

- 1 Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
- 2 Інформація та документація. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT) : ДСТУ ГОСТ 7.1.2006. – [Чинний від 2007-07-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 52 с. – (Національний стандарт України).
- 3 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ 8302:2015. – [Чинний від 2016-06-01]. – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с. – (Національний стандарт України).
- 4 Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання : ДСТУ 3008:2015. – [Чинний від 2017-07-01]. – К. : ДП «УкрНДНЦ», 2018. – 31 с. – (Національний стандарт України).
- 5 Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582-97. – [Чинний від 1998-07-01]. – К. : Держстандарт України, 1998. – 27 с. – (Національний стандарт України).
- 6 Освітньо-професійна програма «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» : затв. Вченою радою Національного авіаційного університету. – Кропивницький : ЛА НАУ, 2024. – 19 с.
- 7 Положення про дотримання академічної доброчесності в Льотній академії Національного авіаційного університету : затв. Вченою радою Національного авіаційного університету. – Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. – 9 с.
- 8 Положення про організацію освітнього процесу в Льотній академії Національного авіаційного університету : введ. в дію наказом т.в.о. начальника академії від 09.11.2021 р. № 653. Кропивницький : ЛА НАУ, 2021. – 86 с.
- 9 Положення про Екзаменаційну комісію з проведення атестації здобувачів вищої освіти Льотної академії Національного авіаційного університету: введ. в дію наказом начальника академії від 26.08.2020 р. № 97/ас. – Кропивницький : КЛА НАУ, 2018. – 18 с.

Додаток А

Рекомендована тематика кваліфікаційних (магістерських) робіт

- 1 Шляхи вдосконалення системи управління підприємством.
- 2 Вдосконалення організаційної структури управління підприємством.
- 3 Впровадження сучасних управлінських моделей в діяльності підприємства.
- 4 Підвищення ефективності управління організаційними змінами підприємства.
- 5 Розробка бізнес-плану створення представництва міжнародного підприємства за кордоном.
- 6 Розробка бізнес-моделі вдосконалення стратегічної / операційної / комерційної / маркетингової діяльності підприємства.
- 7 Моделювання бізнес-процесів управління комерційною діяльністю підприємства.
- 8 Розробка бізнес-плану реструктуризації / диверсифікації підприємства.
- 9 Вдосконалення системи стратегічного аналізу діяльності підприємства.
- 10 Вдосконалення стратегічного планування в системі стратегічного управління підприємством.
- 11 Формування стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності.
- 12 Напрями вдосконалення системи стратегічного управління підприємством.
- 13 Підвищення ефективності управління стратегічним потенціалом підприємства в умовах ЗЕД.
- 14 Вдосконалення системи маркетингових досліджень підприємства.
- 15 Вдосконалення маркетингової стратегії підприємства.
- 16 Формування бізнес-стратегії підприємства на міжнародному ринку.
- 17 Вдосконалення управління маркетинговою діяльністю підприємства за умов конкурентної боротьби.
- 18 Напрями підвищення ефективності управління маркетинговою інформаційною системою підприємства в умовах невизначеності.
- 19 Підвищення ефективності управління товарною політикою в системі маркетингу підприємства.
- 20 Підвищення ефективності управління політикою розповсюдження в системі маркетингу підприємства.
- 21 Вибір та впровадження типу маркетингу підприємства в умовах міжнародного ринку.
- 22 Вдосконалення вибору цільового ринку підприємством на зовнішніх ринках.
- 23 Вдосконалення маркетингових комунікацій підприємства на зовнішніх ринках.
- 24 Формування комплексу маркетингу підприємства на зовнішніх ринках.
- 25 Вдосконалення управління рекламною діяльністю підприємства в умовах невизначеності
- 26 Шляхи підвищення ефективності логістичного управління підприємством.
- 27 Підвищення ефективності управління рівнем логістичного сервісу підприємства в умовах невизначеності.
- 28 Розробка операційної стратегії підприємства.
- 29 Підвищення ефективності управління операційною системою підприємства.
- 30 Напрями підвищення ефективності менеджменту якості підприємства в умовах невизначеності.
- 31 Підвищення ефективності управлінського обліку на підприємстві.
- 32 Шляхи вдосконалення управління системою контролінгу підприємства.
- 33 Підвищення ефективності управління комерційною діяльністю підприємства.
- 34 Підвищення ефективності управління мотивацією праці на підприємстві.
- 35 Напрями вдосконалення управління кадровою політикою підприємства.
- 36 Вдосконалення управління розвитком і рухом персоналу в умовах невизначеності.
- 37 Підвищення ефективності системи оцінки та атестації персоналу підприємства.
- 38 Шляхи вдосконалення управління використанням кадрового /виробничого / управлінського / інноваційного / маркетингового /фінансового потенціалу підприємства.

- 39 Напрями підвищення ефективності управління людськими ресурсами в умовах невизначеності.
- 40 Шляхи вдосконалення управління розвитком корпоративної культури на підприємстві.
- 41 Підвищення ефективності управління підприємством на основі використання сучасних менеджерських інформаційних систем.
- 42 Впровадження корпоративної інформаційної системи управління в умовах невизначеності.
- 43 Вдосконалення управлінської праці на підприємстві на основі впровадження АРМ менеджера.
- 44 Вдосконалення інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень на підприємстві.
- 45 Впровадження системи підтримки прийняття управлінських рішень на підприємстві.
- 46 Забезпечення ефективності управління діяльністю підприємства з використанням сучасних мережових технологій.
- 47 Шляхи вдосконалення технологій прийняття управлінських рішень на підприємстві в умовах невизначеності.
- 48 Шляхи підвищення ефективності управління діяльністю підприємства.
- 49 Підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства.
- 50 Шляхи підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю підприємства на міжнародному ринку.
- 51 Вдосконалення управління конкурентною стратегією підприємства.
- 52 Підвищення ефективності управління стратегічним набором підприємства в умовах невизначеності.
- 53 Шляхи підвищення управління фінансовою діяльністю підприємств.
- 54 Вдосконалення управління комерційною діяльністю підприємств.
- 55 Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємств.
- 56 Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності підприємств.
- 57 Розробка фінансового оздоровлення підприємств.
- 58 Підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємств.
- 59 Інвестиційна стратегія підприємства та особливості її формування.
- 60 Підвищення ефективності управління інвестиційними ресурсами підприємств.
- 61 Розвиток самоменеджменту як стратегічний напрям удосконалення організації управлінської праці на підприємстві.
- 62 Шляхи вдосконалення процесу управління якістю обслуговування на підприємстві.
- 63 Напрями вдосконалення управління якістю послуг на підприємстві.
- 64 Шляхи вдосконалення управління ризиками на підприємстві в умовах існування нестабільного економічного середовища.
- 65 Напрями підвищення ефективності антикризового управління підприємством.
- 66 Диверсифікація напрямів діяльності підприємства в умовах нестабільного бізнес-середовища.
- 67 Стратегія виживання підприємства в динамічному зовнішньому середовищі.
- 68 Управління процесами злиття і поглинання в системі реалізації стратегії економічного розвитку підприємства.
- 69 Дистанційне керування персоналом як одна з форм гнучкості сучасного ринку праці.
- 70 Управління внутрішньоорганізаційною поведінкою як ресурсом інноваційного розвитку.
- 71 Формування антикризової команди в бізнес-адмініструванні в сучасних умовах.
- 72 Управління інноваційним процесом на підприємстві.

Додаток Б

Зразок рапорту про закріплення теми кваліфікаційної (магістерської) роботи

Завідувачу кафедри
менеджменту авіаційної діяльності
д.екон.н., професору Панченку В.А.
здобувача ВО 2 курсу, 491М/349 групи,
денної/заочної форми навчання,
спеціальності 073 «Менеджмент»,
освітньо-професійної програми
«Менеджмент міжнародних
авіаційних перевезень»
Радченко Валентини Іванівни

РАПОРТ

Прошу закріпити за мною тему кваліфікаційної (магістерської) роботи «Вдосконалення організаційної структури управління підприємством» та призначити науковим керівником к.екон.н., доцента Мірошніченко І.С.

Робота буде виконуватись на базі матеріалів ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp».

„___” _____ 20__ р. _

(підпис)

Додаток В

Зразок листа підприємства про замовлення теми кваліфікаційної (магістерської) роботи

Завідувачу кафедри
менеджменту авіаційної діяльності
д.екон.н., професору Панченку В.А.
генерального директора
ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp»
П.І.П.

Керівництво ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp» просить Вас закріпити за студентом 2-го курсу, 491М гр., денної форми навчання, спеціальності 073 «Менеджмент» Радченко В.І. тему кваліфікаційної (магістерської) роботи «Вдосконалення організаційної структури управління ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp».

На нашу думку, при виконанні роботи доцільно розробити такі питання:

1. Проаналізувати доцільність діючої організаційної структури управління ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp» (ефективність вертикальних та горизонтальних зв'язків, штатний розпис, навантаження за окремими підрозділами та різними посадовими особами).
2. Проаналізувати витрати, пов'язані з управлінською діяльністю.
3. Визначити нову організаційну структуру, дати пропозиції щодо нового штатного розпису та навантаження окремих посадових осіб, розробити основні напрямки подальшого удосконалення менеджерської діяльності на підприємстві.

Результати магістерського дослідження будуть розглянуті керівництвом авіакомпанії (турфірми) та, можливо, будуть враховані в подальшій роботі.

Генеральний директор ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp»

(підпис)

П.І.П.

(печатка)

„___” _____ 20__ р.

Додаток Г
Завдання на кваліфікаційну (магістерську) роботу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ АВІАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ АВІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
Освітній ступінь «магістр»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
менеджменту авіаційної діяльності
д.екон.н., професор
_____ В.А.Панченко
“ ____ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

(прізвище, ім'я, по батькові)

1 Тема кваліфікаційної роботи _____

науковий керівник _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по академії від “ ____ ” _____ 20__ р. № _____

2 Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи
“ ____ ” _____ 20__ р.

3 Вихідні дані до кваліфікаційної роботи _____

4 Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1 _____

1.1 _____

1.2 _____

Розділ 2 _____

2.1 _____

2.2 _____

Розділ 3 _____

3.1 _____

3.2 _____

5 Перелік графічного матеріалу _____

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1			
Розділ 2			
Розділ 3			

7 Дата видачі завдання “ ____ ” _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір та затвердження теми		
2	Визначення об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження, складання плану		
3	Виконання теоретико-методологічного розділу		
4	Виконання дослідницько-аналітичного розділу		
5	Виконання проектно-рекомендаційного розділу		
6	Підготовка вступу, висновків, додатків, списку літератури, оформлення роботи		
7	Отримання висновку про роботу наукового керівника і допуску на захист від кафедри		
8	Зовнішнє рецензування роботи		
9	Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту		
10	Захист кваліфікаційної роботи в Екзаменаційній комісії		

Здобувач вищої освіти _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток Д

Орієнтовний план кваліфікаційної (магістерської) роботи

на тему «Підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства»
(на базі матеріалів ТОВ «Авіакомпанія «SkyUp»)

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Теоретичні основи та організаційно-методологічні аспекти інноваційної діяльності

1.2 Особливості інноваційної діяльності в авіаційній галузі

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ТОВ «АВІАКОМПАНІЯ «SKYUP»

Висновки до Розділу 1

2.1 Організаційно-економічна характеристика та аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

2.2 Оцінка системи управління інноваціями підприємства та її впливу на ефективність господарської діяльності підприємства

Висновки до Розділу 2

РОЗДІЛ 3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТОВ «АВІАКОМПАНІЯ «SKYUP»

3.1 Програма реалізації заходів щодо вдосконалення управління інноваційною діяльністю підприємства

3.2 Ефективність вдосконалення управління інноваційною діяльністю підприємства

Висновки до Розділу 3

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Додаток Е

Рекомендовані джерела інформації до написання кваліфікаційної (магістерської) роботи

1 Нормативно-правова література

1.1 Загальнодержавні нормативно-правові акти та нормативні документи ЛА НАУ

- 1 Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
- 2 Кодекс законів про працю України : затв. Законом від 10.12.1971 р. № 322а-08. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
- 3 Митний кодекс України : затв. постановою Верховної Ради України від 13.03.2012 р. № 4495-VI (із змінами, внесеними згідно із Законами № 141-IX від 07.11.2023 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст.552.
- 4 Податковий кодекс України : затв. постановою Верховної Ради України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, 15–16, №17. Ст. 112.
- 5 Цивільний кодекс України : затв. постановою Верховної Ради України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
- 6 Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
- 7 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-14. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.
- 8 Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №49. Ст. 682.
- 9 Освітньо-професійна програма «Менеджмент міжнародних авіаційних перевезень» другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» кваліфікації «Магістр з менеджменту, менеджер (управитель), менеджер (управитель) на транспорті» : затв. Вченою радою Національного авіаційного університету. Кропивницький : ЛА НАУ. 2022. 21 с.
- 10 Положення про організацію освітнього процесу в Кіровоградській льотній академії Національного авіаційного університету» : введ. в дію наказом т.в.о. начальника академії від 09.11.2021 р. № 653. Кропивницький : ЛА НАУ. 2021. 86 с.
- 11 Положення про проведення практики в Льотної академії Національного авіаційного університету : введ. в дію наказом академії від 26.08.2020 р. № 97/аг. Кропивницький : ЛА НАУ. 2020. 21 с.
- 12 Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : затв. наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти від 20.12.1994 р. № 351. К. : МОУ. 1994. 9 с.

1.2 Нормативно-правові акти в авіаційній галузі

1.2.1 Міжнародні авіаційні нормативно-правові акти

- 13 Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень : "Монреальська конвенція" : ратифікована Законом України № 685-VI від 17.12.2008 р. Монреаль, 28.05.1999 р. *Офіційний вісник України*. 2009. № 33. С. 169.
- 14 Прогноз розвитку воздушного транспорта до 2025 года / Сіг. 313. Канада, Монреаль : ICAO. 2007. 65 с.
- 15 Principles for Establishing the Cost-Base for En Route Charges and the Calculation of the Unit Rates / Doc. 07.60.01. Belgium, Brussels : EUROCONTROL. 2007. 34 p.
- 16 Conditions of Application of the Route Charges System and Conditions of Payment / Doc. 07.60.02. Belgium, Brussels : EUROCONTROL. 2007. 11 p.
- 17 Manual on Air Navigation Services Economics / Doc. 9161. Canada, Montreal : ICA. 2007. 30 p.

1.2.2 Національні авіаційні нормативно-правові акти

18 Про транспорт : Закон України від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

19 Повітряний кодекс України : введ. в дію Постановою ВР від 19.05.2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48–49. Ст. 536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

20 Концепція розвитку системи регулювання авіаційної діяльності у сфері створення та використання малих повітряних суден : затв. Постановою КМУ від 14 квітня 2004 р. № 234-р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 15. С. 5–9.

21 Положення про використання повітряного простору України : затв. постановою КМУ від 6 грудня 2017 р. № 954. *Офіційний вісник України*. 2017. № 101. С. 17.

22 Положення про об'єднану цивільно-військову систему організації повітряного руху України : затв. постановою КМУ від 19.07.1999 р. № 1281. *Офіційний вісник України*. 1999. № 29. С. 82.

23 Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 68 "Авіаційний транспорт" : Професії керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців та робітників : затв. наказом МТУ від 17.07.2002 р. № 488. К.: МТУ. 2002. 140 с. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN28260> (дата звернення: 20.08.2024).

24 Загальні правила польотів у повітряному просторі України : Авіаційні правила України : затв. наказом ДАСУ та МОУ від 06.02.2017 № 66/73 / Верховна Рада України. 2017. С. 183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0654-17#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

25 Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів повітряним транспортом : затв. постановою КМУ від 10.03.2017 р. № 134. *Офіційний вісник України*. 2017. № 24. С. 52.

26 Положення про Державну авіаційну службу України : затв. постановою КМУ від 08.10.2014 р. № 520 / Верховна Рада України. 2017. С. 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/520-2014-п#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

27 Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу : Авіаційні правила України : затв. наказом ДАСУ від 26.11.2018 р. № 1239. *Офіційний вісник України*. 2019. № 18. С. 65.

28 Правила сертифікації авіаційних навчальних закладів цивільної авіації з підготовки льотного складу в Україні : затв. наказом Державіаслужби України від 17.08.2005 р. № 601 / Верховна Рада України. 2017. С. 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0981-05#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

1.3 Нормативно-правові акти в галузі охорони праці

29 Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які причинили втрату працездатності : Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-14. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46–47. Ст. 403.

30 Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 5. Ст. 21.

31 Про пожежну безпеку : Закон України від 17.12.1993 р. № 3745-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668.

2 Література з професійно орієнтованих дисциплін

2.1 Література з нормативних дисциплін

32 Барбінова А.В. Наукова організація праці менеджера : навчально-методичний посібник. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2021. 29 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/Барбінова.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).

33 Бородіна О. А., Ходова Я. О. Адміністративний менеджмент : навч. посібник / за заг. ред. О. А. Бородіна. Маріуполь : ПДТУ, 2015. 84 с.

34 Гребеник Т.В. Управління персоналом : конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2014. 180 с.

- 35 Давидюк Т.В. Бухгалтерський облік : навч. посібник. Харків : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с. URL: <http://surl.li/bfolg> (дата звернення: 20.08.2024).
- 36 Данильян О.Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf (дата звернення: 20.08.2024).
- 37 Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : підручник. Суми : ВТД - Університетська книга, 2010. 334 с.
- 38 Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник. Видання 6-те, перероб. та доп. / За ред. Козака Ю. Г., К.: «Центр учбової літератури», 2019. 292 с. URL: <http://surl.li/hdxog> (дата звернення: 20.08.2024).
- 39 Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с.
- 40 Овсієнко О.В. Менеджмент: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» денної форми навчання. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 144 с. URL: <http://surl.li/nihlr> (дата звернення: 20.08.2024).
- 41 Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посібник / А.Є. Конверський та ін. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
- 42 Отенко І.П. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 156 с. URL: <http://surl.li/odud> (дата звернення: 20.08.2024).
- 43 Петков В.П. Менеджмент організації : підручник. К. : Знання, 2011. 488 с.
- 44 Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання : навч. посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с. URL: <http://surl.li/jehdn> (дата звернення: 20.08.2024).
- 45 Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 360 с. URL: <http://surl.li/nigqk> (дата звернення: 20.08.2024).
- 46 Тищенко В.Ф., Остапенко В. М. Основи зовнішньоекономічної діяльності та митної справи : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. 193 с. URL: <http://surl.li/nihan>. (дата звернення: 20.08.2024)
- 47 Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

2.2 Література з вибірових дисциплін авіаційного спрямування

- 48 Зеркалов Д.В. Транспортна система України : довідник. К. : Основа, 2009. 704 с.
- 49 Коба В.Г. Економіка транспорту : навч. посібник. К. : КДАВТ, КМУЦА, 2005. 254 с.
- 50 Кострюков С.В. Транспортне право : комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни для бакалаврів спеціальності 081 Право. Дніпро, НГУ, 2018. 208 с. URL: <http://surl.li/nihcj> (дата звернення: 20.08.2024).
- 51 Крячко К.В., Кулешов В.В., Берестова Т.Т. Взаємодія видів транспорту : конспект лекцій. Харків : УкрДАЗТ, 2010. Ч. 1. 100 с. URL: <http://surl.li/nbnwt> (дата звернення: 20.08.2024).
- 52 Маковецька Л.О. Географія транспорту : курс лекцій. Луцьк : Східноєвроп. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. 118 с. URL: <http://surl.li/ezzfk> (дата звернення: 20.08.2024).
- 53 Марінцева К.В. Пасажирські перевезення : підручник. К. : НАУ, 2009. 228 с.
- 54 Попович П.В., Шевчук О.С., Гаврон Н.Б. Основи економіки транспорту : курс лекцій. Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2017. 147 с. URL: <http://surl.li/nihgl> (дата звернення: 20.08.2024).
- 55 Сокур І.М., Сокур Л.М., Герасимчук В.В. Транспортна логістика : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2009. 222 с.
- 56 Соловійова О.О., Висоцька І. І., Герасименко І. М. Загальний курс транспорту : навч. посібник. К. : НАУ, 2019. 244 с. URL: <http://surl.li/nihed> (дата звернення: 20.08.2024).

57 Транспортне право : навч. посіб. / А. О. Ковальов та ін. Харків, УкрДУЗТ, 2022. 189 с. URL: <http://surl.li/nihew> (дата звернення: 20.08.2024).

58 Яцківський Л.Ю., Зеркалов Д.В. Загальний курс транспорту : навч. посібник у 2-х книгах. Кн. 2. К. : Арістей, 2008. 426 с.

2.3 Література з охорони праці

59 Основи охорони праці : підручник. 21-ше видання, доповнене та перероблене / за редакцією К. Н. Ткачука і М. О. Халімовського. К.: Основа, 2006 448 с. URL: <http://surl.li/nihkr> (дата звернення: 20.08.2024).

60 Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці : навч. посібник для самостійної роботи студентів. Х. : УЦЗУ, 2009. 436 с.

3 Перелік сайтів в глобальній мережі Internet

3.1 Нормативно-правова інформація

61 Верховна рада України : веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

62 Електронна бібліотека стандартів і нормативів : веб-сайт. URL: <http://www.e-gost.org.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

63 Інформаційний портал : веб-сайт. URL: <http://liga.net> (дата звернення: 20.08.2024).

64 Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

65 Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України : веб-сайт. URL: <http://www.mtu.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

66 Урядовий портал : веб-сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

3.2 Інформація про підприємства

67 Єдиний інформаційний масив даних про емітентів цінних паперів : Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Smida : веб-сайт. URL: <http://www.smida.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

68 Каталог підприємств України. Ua-region : веб-сайт URL: https://www.ua-region.com.ua/biznes-katalog#google_vignette (дата звернення: 20.08.2024).

69 Каталог підприємств м. Кропивницький. Biz.kr.ua : веб-сайт. URL: <http://www.biz.kr.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

70 Каталог підприємств та послуг м. Києва. 44.ua : веб-сайт. URL: <http://www.44.ua/catalog> (дата звернення: 20.08.2024).

3.3 Віртуальні бібліотеки

71 Бібліотеки рефератів : веб-сайти. URL: <http://referaty.com.ua>, <http://www.ukrreferat.com> (дата звернення: 20.08.2024).

72 Віртуальна бібліотека. Lib.meta.ua : веб-сайт. URL: <http://lib.meta.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

73 Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського : веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

74 Українська вільна енциклопедія „Вікіпедія” : веб-сайт. URL: <http://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 20.08.2024).

3.4 Менеджмент, маркетинг, економіка та фінанси

75 База маркетингової інформації. Dan.com : веб-сайт. URL: <http://www.marketing.vc> (дата звернення: 20.08.2024).

76 Інтернет-портал для управлінців. Management.com.ua : веб-сайт. URL: <http://www.management.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

77 Керівництво з маркетингу. Bezpeka-shop.com : веб-сайт. URL: <https://www.bezpeka-shop.com/download/manuals/zktechco-horus-marketing-guide.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).

78 Український бізнес ресурс. UBR : веб-сайт. URL: <http://ubr.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

3.5 Зовнішньоекономічна діяльність

79 Департамент економічного розвитку та торгівлі Кіровоградської ОДА : веб-сайт. URL: <https://economika.kr-admin.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

80 ДП „Держзовнішінформ”. Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків : веб-сайт. URL: <https://dzi.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

81 Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності. Професіоналам зовнішньоекономічної діяльності : веб-сайт. URL: <http://qdpro.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024)..

82 ПФТС. Фондова біржа : веб-сайт. URL: <https://pfts.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

83 Сервер підтримки зовнішньоекономічної діяльності. Mdoffice : веб-сайт. URL: <http://www.mdoffice.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

84 Українська міжнародна фондова біржа. Probanki.com.ua : веб-сайт. URL: <http://uise.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

3.6 Авіація

3.6.1 Інформаційні сайти

85 Аерокосмічний портал України : веб-сайт. URL: <http://space.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

86 Крила : все про українську авіацію : веб-сайт. URL: <http://www.wing.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

87 Український авіаційний портал : веб-сайт. URL: <http://www.aviation.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

88 Цивільна авіація України. Інформаційно-довідковий сайт «Україна» : веб-сайт. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=451 (дата звернення: 20.08.2024).

3.6.2 Українські авіаційні підприємства та організації

89 Авіакомпанія «SkyUp» : веб-сайт. URL: <https://skyup.aero/uk/> (дата звернення: 20.08.2024).

90 Аеродром „Кропивницький” : Льотна академія Національного авіаційного університету : веб-сайт. URL: <http://www.glau.kr.ua>. (дата звернення: 20.08.2024)

91 Аероклуб України. Всеукраїнська асоціація : веб-сайт. URL: <http://aeroclub.kiev.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

92 Асоціація «Аеропорти України» : веб-сайт. URL: <https://www.aauca.org.ua/en/about> (дата звернення: 20.08.2024).

93 Державна авіаційна служба України (Державіаслужба) : веб-сайт. URL: <http://www.avia.gov.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

94 Державне підприємство "Міжнародний аеропорт "Бориспіль" : веб-сайт. URL: <http://kbp.aero> (дата звернення: 20.08.2024).

95 Державне підприємство обслуговування повітряного руху України „Украерорух” : веб-сайт. URL: <https://uksatse.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

96 ПрАТ „МАОК УРГА» : веб-сайт. URL: <http://www.urga.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

97 Українське авіаційне транспортне агентство „Авіатур” : веб-сайт. URL: <http://www.aviakassa.net> (дата звернення: 20.08.2024).

3.6.3 Міжнародні та регіональні авіаційні організації

98 ECAC (Європейська конференція цивільної авіації) : веб-сайт. URL: <http://www.ecac-ceac.org>. (дата звернення: 20.08.2024)

99 EASA (Європейське агентство з безпеки авіації) : веб-сайт. URL: <https://www.easa.europa.eu/en> (дата звернення: 20.08.2024).

100 Eurocontrol (Євроконтроль) : веб-сайт. URL: <http://www.eurocontrol.int> (дата звернення: 20.08.2024).

101 *IATA (Міжнародна асоціація повітряного транспорту)* : веб-сайт. URL: <http://www.iata.org> (дата звернення: 20.08.2024)..

102 *ICAO (Міжнародна організація цивільної авіації)* : веб-сайт. URL: <http://www.icao.int>. (дата звернення: 20.08.2024)

103 *JAA (Об'єднані авіаційні власті)* : веб-сайт. URL: <http://www.jaa.nl> (дата звернення: 20.08.2024).

104 *NATO (Північно атлантичний альянс)* : веб-сайт. URL: <http://www.nato.int> (дата звернення: 20.08.2024)..

105 *United Nations (Організація об'єднаних націй)* : веб-сайт. URL: <http://www.un.org> (дата звернення: 20.08.2024).

3.6.4 Зарубіжні авіаційні підприємства та організації

106 *Airbus : leading aircraft manufacturer* : веб-сайт. URL: <http://www.airbus.com> (дата звернення: 20.08.2024).

107 *Boeing Company* : веб-сайт. URL: <http://www.boeing.com> (дата звернення: 20.08.2024).

108 *Swissport International Ltd : Global cargo and aircraft ground handling (міжнародна хендлінгова компанія)* : веб-сайт. URL: <https://www.airport-suppliers.com/supplier/swissport/#> (дата звернення: 20.08.2024).

3.7 Інтернет-комерція

109 *Всеукраїнський центр електронної комерції* : веб-сайт. URL: <http://e-commerce.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

110 *Електронний магазин Azbooka* : веб-сайт. URL: <http://www.azbooka.com> (дата звернення: 20.08.2024).

111 *Майдан електронної торгівлі* : веб-сайт. URL: <http://met-online.kiev.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

112 *Payment Service Provider Platon (ТОВ «Платежі онлайн»)* : веб-сайт. URL: <https://platon.ua/faq/elektronnaya-kommertsiya> (дата звернення: 20.08.2024).

3.8 Автоматизовані системи управління підприємством

113 *Європейська ERP система для великих виробничих і будівельних підприємств. Contour enterprise* : веб-сайт. URL: <https://contourenterprise.com.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

114 *Компанія BusinessJetPro, платформа BJet. Bjetpro* : веб-сайт. URL: <https://bjetpro.com/about-us> (дата звернення: 20.08.2024).

115 *Комплексні системи автоматизації управління (корпорація «Парус»). Група компаній «Парус»* : веб-сайт. URL: <http://www.parus.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

116 *Система управління виробничими та торговими підприємствами (БЕСТ-ПРО). Tanhost* : веб-сайт. URL: <http://intelserv.kiev.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

117 *CRM-системи. Creatio* : веб-сайт. URL: <http://www.terrasoft.ua> (дата звернення: 20.08.2024).

118 *Український обчислювальний центр цивільної авіації. Dovidnyk* : веб-сайт. URL: https://dovidnyk.in.ua/directories/business_kyiv/id/75968 (дата звернення: 20.08.2024).

Зразок титульного аркушу кваліфікаційної (магістерської) роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ АВІАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ АВІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кваліфікаційна робота

на тему: «Підвищення ефективності управління
інноваційною діяльністю підприємства»
(на базі матеріалів ТОВ «Авіакомпанія «SKYUP»)

здобувача вищої освіти 2 курсу
другого (магістерського) рівня
491М/ 493М групи
денної (заочної) форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми
«Менеджмент міжнародних
авіаційних перевезень»

Радченко Валентина Іванівна

(підпис здобувача ВО)

Науковий керівник:

к.екоп.н., доцент

Мірошниченко Інга Станіславівна

(підпис наукового керівника)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Здобувач вищої освіти В.І. Радченко

(підпис здобувача ВО)

Додаток И

Зразок анотації кваліфікаційної (магістерської) роботи

АНОТАЦІЯ

Радченко В.І. Підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 073 «Менеджмент». – Льотна академія Національного авіаційного університету, Кропивницький, 2024.

В роботі розглянуто науково-методологічні основи інноваційної діяльності підприємства, досліджено її особливості в авіаційній галузі. Проаналізовано господарську діяльність та систему управління інноваціями досліджуваного підприємства. Обґрунтовано шляхи підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю підприємства.

Ключові слова: авіаційна галузь, інноваційна програма, міжнародний стандарт, модернізація, якість послуг.

ANNOTATION

Radchenko V.I. Increasing the efficiency of management of innovative activities of the enterprise. – Manuscript.

The research on obtaining a Master degree in the specialty 073 "Management" (272 "Aviation Transport"). – Flight Academy of the National Aviation University, Kropyvnytskyi, 2020.

In this work the scientific and methodological bases of innovation activity of the enterprise are considered, its features in the aviation (tourism) branch in the conditions of foreign economic activity are investigated. The economic activity and innovation management system of the investigated enterprise are analyzed. The ways of increasing of the efficiency of management of innovative activity of the enterprise are substantiated.

Keywords: aviation (tourism) branch, innovation program, international standard, modernization, quality of services.

Додаток К

Зразок вступу кваліфікаційної (магістерської) роботи

ВСТУП

Актуальність теми. З 2022 року повномасштабне військове вторгнення росії в Україну призвело до закриття повітряного простору над країною цивільним повітряним суднам, що унеможливило діяльність вітчизняних авіакомпаній, аеропортів, підприємства з обслуговування повітряного руху, хендлінгових компаній та інших підприємств галузі. Критичний стан галузі вимагає від підприємств цивільної авіації незалежно від форми власності шукати нові шляхи господарської діяльності в існуючих реаліях. У цьому зв'язку практичне використання суб'єктами авіаційної галузі сучасних методів менеджменту (маркетингу, інформаційного забезпечення, ...) набуває особливої актуальності.

Проблеми підвищення ефективності ... в умовах зовнішньоекономічної діяльності впродовж останніх років привертають увагу як виробників, так і науковців. Різні теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з ..., висвітлювалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених (7-8 прізвищ, включати лише тих авторів, з роботами яких знайомі). Проте, специфіка авіаційних підприємств, особливості надання авіаційних послуг на міжнародних ринках потребують адаптації теоретичних та практичних наробок до потреб галузі.

Невеличкий абзац (що саме потребує вдосконалення).

Мета та задачі роботи. Метою кваліфікаційної роботи є розв'язання наукової проблеми ... (розробка теоретичних положень ..., науково обґрунтованих рішень, рекомендацій, механізму реалізації, ...).

Для досягнення мети необхідно розв'язати наступні задачі:

- визначити роль та місце ... (предмету дослідження) в досягненні ефективності господарської діяльності підприємства;
- сформулювати систему методів (систематизувати методи, підходи тощо) ... (предмету дослідження);
- дослідити ... (предмет дослідження) з урахуванням специфіки підприємств авіаційної галузі;
- надати організаційно-економічну характеристику ... (об'єкту дослідження);
- провести аналіз фінансово-господарської діяльності ... (об'єкту дослідження);
- виявити проблеми та недоліки ... (предмету дослідження) на ... (об'єкті дослідження);
- запропонувати шляхи вдосконалення ... (аспекту предмету дослідження) на ... (об'єкті дослідження);
- розробити програму реалізації заходів щодо вдосконалення ... (аспекту предмету дослідження) на ... (об'єкті дослідження);
- обґрунтувати доцільність впровадження програми вдосконалення ... (аспекту предмету дослідження) на ... (об'єкті дослідження).

Об'єктом кваліфікаційної роботи є авіакомпанія «...». Авіакомпанія «...» – один з провідних авіаційних перевізників м. Києва (України) ... (зазначити форму власності, рік заснування, чисельність працівників, види та обсяги наданих послуг тощо).

Предметом дослідження є комплекс теоретичних та практичних аспектів функціонування ... (вивчення закономірностей, що виникають у процесі ... тощо).

Методи дослідження. В роботі було використано системний підхід, спостереження, абстрагування, аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, математичне моделювання, метод експертних оцінок, індексний метод, проектний метод, екстраполяцію, кореляційно-регресійний аналіз тощо.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та закордонних учених з менеджменту, маркетингу, реклами, макро- та мікроекономіки, статистики, економічного аналізу, ..., законодавчі та нормативно-правові акти.

Інформаційну базу наукового дослідження формують статистичні дані авіаційної

галузі та внутрішня звітність авіакомпанії за 2021-2023 рр., також первинна інформація, одержана безпосередньо від працівників авіакомпанії.

Наукова новизна результатів магістерського дослідження полягає в наступному:

- вперше здійснено ..., одержано ..., розроблено ..., визначено ..., формалізовано ...;
- удосконалено ..., розширено ..., доповнено ...;
- набуло подальшого розвитку ..., уточнено

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання підприємствами авіаційної сфери для підвищення ефективності господарської діяльності, вдосконалення ..., покращення ... тощо.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні теоретичні та практичні положення магістерського дослідження оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах ... (конкретизувати); за результатами проведених наукових досліджень опубліковано ... тез доповідей, ... статей у фахових наукових виданнях.

Структура, зміст та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (... найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи становить ... сторінок друкованого тексту, в тому числі ... сторінок основного тексту, ... сторінок списку використаних джерел та ... сторінок додатків. Кваліфікаційна робота містить ... таблиць, ... рисунків, ... додатків.

Додаток Л

Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства

Основні аналітичні показники фінансового стану підприємства розраховуються відповідно до загальноприйнятої методики розрахунку коефіцієнтів (табл. Л.1) використовуючи дані про фінансово-господарську діяльність підприємства за останні три роки, які відображені у фінансовій звітності: ф.№1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та ф.№2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)». У процесі аналізу необхідно порівняти аналітичні показники на кінець кожного з трьох років, проаналізувати зміни, які з ними відбуваються та зробити відповідні висновки по кожному показнику. Розрахунки та висновки по показникам занести до таблиці Л.2. Оцінити загальний фінансовий стан підприємства керуючись рекомендаціями щодо оцінки фінансового стану підприємства, які наведені нижче.

У висновку за підрозділом 2.2 треба викласти результати, отримані в процесі аналізу, узагальнити їх. Висновок повинен не тільки констатувати результати розрахунків, а й пояснити причини зміни аналітичних показників фінансового стану, а також тенденції подальшого розвитку економічних процесів.

Рекомендації щодо оцінки фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан підприємства - сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства.

Фінансовий аналіз діяльності підприємства – комплексне вивчення фінансового стану підприємства з метою оцінки досягнутих фінансових результатів, що проводиться за допомогою методів фінансового аналізу за даними бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства.

Задовільний фінансовий стан - це стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства.

Незадовільний фінансовий стан - характеризується неефективним розміщенням ресурсів та неефективним їх використанням, незадовільною платоспроможністю підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, з заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва та збуту продукції підприємства.

Метою фінансового аналізу підприємства є оцінка фінансового стану підприємства на останню звітну дату з урахуванням динаміки його змін, які склалися за результатами господарської діяльності підприємства за останні три роки; визначення факторів, що вплинули на ці зміни, та прогнозування майбутнього фінансового стану підприємства.

Фінансовий аналіз підприємства складається з таких етапів:

- оцінка майнового стану підприємства та динаміка його змін;
- аналіз ділової активності та динаміка її змін;
- аналіз рентабельності та фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) та динаміка її змін;
- аналіз ліквідності та динаміка її змін.

1 етап фінансового аналізу. Оцінка майнового стану підприємства (розділ 1 (*Показники майнового стану*)) у із таблиці Л.1.) дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відслідкувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства.

Для проведення аналізу за даними балансу підприємства заповнюється таблиця Л.2.

Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства: коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів та коефіцієнт вибуття основних засобів.

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби, і розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду.

Коефіцієнт вибуття основних засобів показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період, та розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду.

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться до таблиці Л.2.

За результатами аналізу робиться висновок щодо абсолютної величини та структури балансу, динаміки зміни вартості активів підприємства, окремих статей балансу підприємства на кінець звітного періоду порівняно з даними на початок періоду, зазначивши позитивні та негативні тенденції таких змін. Особливу увагу слід приділити наявності та структурі простроченої заборгованості підприємства.

2 етап фінансового аналізу. Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз ділової активності підприємства (розділ 2 (*Показники ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу, трансформації активів)*)) із таблиці Л.1) здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта оборотності активів, коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, тривалості обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей, коефіцієнта оборотності матеріальних запасів, коефіцієнта оборотності основних засобів (фондовіддачі) та коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Коефіцієнт оборотності активів обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей розраховується як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства.

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться до таблиці Л.2.

3 етап фінансового аналізу. Аналіз рентабельності підприємства (розділ 3 (*Показники рентабельності*)) із таблиці Л.1) дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта рентабельності активів, коефіцієнта рентабельності власного капіталу, коефіцієнта рентабельності діяльності та коефіцієнта рентабельності продукції.

Коефіцієнт рентабельності активів розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів і характеризує ефективність використання активів підприємства.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості власного капіталу і характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства.

Коефіцієнт рентабельності діяльності розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) і характеризує ефективність господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до витрат на її виробництво та збут і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності.

Розраховані коефіцієнти (показники) заносяться до таблиці Л.2.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства передбачає дослідження динаміки та структури фінансових результатів його діяльності, дозволяє визначити фактори, що вплинули на формування величини чистого прибутку (збитку) підприємства.

За результатами аналізу робиться висновок (який відображується після таблиці Л.2 з розрахунками аналітичних показників) щодо прибутковості або збитковості діяльності підприємства, тенденцій зміни фінансових результатів діяльності підприємства порівняно з попереднім періодом, основних факторів, що вплинули на формування кінцевих результатів господарської діяльності підприємства.

4 етап фінансового аналізу. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства (розділ 4 (*Показники фінансової стійкості*)) із таблиці Л.1) здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами, коефіцієнта маневреності власного капіталу та величини чистого оборотного капіталу.

Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

Коефіцієнт фінансування розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу.

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться до таблиці Л.2.

5 етап фінансового аналізу. Аналіз ліквідності підприємства (розділ 5 (*Показники ліквідності (поточної платоспроможності)*)) із таблиці Л.1) здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться до таблиці Л.2.

Оформлення результатів фінансового аналізу.

На підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану підприємства за даними заповненої таблиці Л.2 готується висновок, який містить у собі загальну оцінку фінансового стану підприємства на останню звітну дату і динаміку його зміни та рекомендації щодо покращення фінансового стану підприємства.

Якщо підприємство є прибутковим (коефіцієнт рентабельності діяльності більше 0,01), а також (або) показники (коефіцієнти) його фінансового стану (ліквідності, платоспроможності (фінансової стійкості), ділової активності) відповідають нормативним вимогам, фінансовий стан підприємства визнається задовільним.

Якщо коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства має низькі значення (дорівнює або менше 0,01), а також (або) за останній звітний період підприємство отримало чистий збиток, але показники (коефіцієнти) фінансового стану підприємства (ліквідності, платоспроможності (фінансової стійкості)) відповідають нормативним вимогам, то фінансовий стан підприємства визнається задовільним. Хоча у цьому випадку треба звернути особливу увагу на майновий стан підприємства, проаналізувати детально фактори впливу на фінансові результати діяльності підприємства.

Якщо підприємство є збитковим протягом періоду, який аналізується, більшість показників фінансового стану підприємства не відповідають нормативним вимогам, існує тенденція до їх погіршення, то фінансовий стан підприємства визнається незадовільним і робиться висновок про доцільність подальшої діяльності підприємства.

Таблиця Л.1 – Алгоритм розрахунку основних аналітичних показників фінансового стану підприємства

№ з/п	Показник	Умов не позначення	Формула для розрахунку	Джерела інформації (форми фінансової звітності)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5	6	7
1 Показники майнового стану						
1.1	Частка основних засобів в активах	Чоз	Залишкова вартість основних засобів Активи	Ф. № 1, р. 1010 Ф. № 1, р. 1300	Частка коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу	Зменшення за умов незмінних обсягів реалізації
1.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	Кзн	Знос основних засобів Первісна вартість основних засобів на початок звітного періоду	Ф. № 1, р. 1012 Ф. № 1, р. 1011	Рівень фізичного і морального зносу основних фондів	Зменшення
1.3	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Ков	Збільшення за звітний період первісної вартості основних засобів Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду	Ф. № 1 (збільшення по р. 1011) Ф. № 1, р. 1011	Рівень фізичного і морального оновлення основних фондів	Збільшення за умов виключення інфляційного фактора
1.4	Частка оборотних виробничих активів	Чо.в.а ..	Оборотні виробничі фонди Активи	Ф. № 1, р. 1100 + р. 1170 Ф. № 1, р. 1300	Частка мобільних виробничих фондів у валюті балансу	Збільшення
2 Показники ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу, трансформації активів)						
2.1	Оборотність активів (обороті), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	Кт	Чиста виручка від реалізації продукції (далі - ЧВ) Активи	Ф. № 2, р. 2000 Ф. № 1, р. 1300	Скільки отримано чистої виручки від реалізації продукції (далі - виручка) на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
2.2	Фондовіддача	Фо.ф.	ЧВ Основні виробничі фонди	Ф. № 2, р. 2000 Ф. № 1, р. 1010	Скільки виручки припадає на одиницю основних виробничих фондів	Збільшення
2.3	Коефіцієнт оборотності обігових коштів (обороті)	Ко	ЧВ Обігові кошти	Ф. № 2, р. 2000 Ф. № 1, р. 1195	Кількість оборотів обігових коштів за період; скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів	Збільшення
2.4	Період одного обороту обігових коштів (днів)	Чо	360/Ко		Середній період від витрачання коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію	Зменшення

Продовження таблиці Л.1

1	2	3	4	5	6	7
2.5	Коефіцієнт оборотності запасів (оборотів)	Ко.з	Собівартість реалізації Середні запаси	Ф. № 2, р. 2050 Ф. № 1, р. 1100	Кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси	Збільшення
2.6	Період одного обороту запасів (днів)	Пз	360/Ко.з		Період, протягом якого запаси трансформуються в кошти	Зменшення, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва, не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів
2.7	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (оборотів)	Кд.з	ЧВ Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 2, р. 2000 Ф. № 1, р. 1125 + + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155	У скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість	Збільшення
2.8	Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	Пд.з	360/Кд.з		Середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення	Зменшення, особливо в умовах інфляції
2.9	Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	Пк.з	Середня кредиторська заборгованість x 360 Собівартість реалізації	Ф. № 1, р. 1600 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1630 x 360 Ф. № 2, р. 2050	Середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості	Зменшення
2.10	Коефіцієнт оборотності власного капіталу (оборотність)	Кв.к	ЧВ Власний капітал	Ф. № 2, р. 2000 Ф. № 1, р. 1495 + р. 1520 + р. 1525 + р. 1665	Скільки чистої виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу	Збільшення
3 Показники рентабельності						
3.1	Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Р _А	Чистий прибуток Активи	Ф. № 2, р. 2350 Ф. № 1, р. 1300	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів	Збільшення
3.2	Рентабельність власного капіталу	Р _{В.к}	Чистий прибуток Власний капітал	Ф. № 2, р. 2350 Ф. № 1, р. 1495	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю власного капіталу	Збільшення

Продовження таблиці Л.1

1	2	3	4	5	6	7
3.3	Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	R^C_Q	Чистий прибуток Виручка	Ф. № 2, р. 2350 Ф. № 2, р. 2000	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю виручки	Збільшення
3.4	Коефіцієнт реінвестування	Kp	Реінвестований прибуток Чистий прибуток	Ф. № 1, збільшення по (р. 1415 + р. 1420) Ф. № 2, р. 2350	Скільки чистого прибутку капіталізовано; скільки чистого прибутку спрямовано на збільшення власного капіталу	Збільшення в межах, що не суперечить бажанню акціонерів отримувати підвищені дивіденди
3.5	Період окупності капіталу	Pk	Активи Чистий прибуток	Ф. № 1, р. 1300 Ф. № 2, р. 2350	За який період кошти, що інвестовані в активи, будуть компенсовані чистим прибутком	Зменшення
3.6	Період окупності власного капіталу	Pв.к	Власний капітал Чистий прибуток	Ф. № 1, р. 1495 Ф. № 2, р. 2350	За який період власний капітал буде компенсований чистим прибутком	Зменшення
4 Показники фінансової стійкості						
4.1	Власні обігові кошти (виробничий, функціонуючий капітал)	Rк	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання – поза оборотні активи) або (оборотні активи – короткострокові зобов'язання)	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1595 – р. 1095 або Ф. № 1, р. 1195 - р. 1695	Оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Наявність Rк означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво	Збільшення
4.2	Коефіцієнт забезпечення оборонних активів власними коштами	Kз.в.к	Власні обігові кошти Оборотні активи	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1520 + р. 1525 – р. 1095 Ф. № 1, р. 1195	Абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення; рекомендується значення: Kз.в.к > 0,1; або Kз.в.к = 0,2
4.3	Маневреність власних обігових коштів	Mв.о.к	Кошти Власні обігові кошти	Ф. № 1, р. 1165 Ф. № 1, р. 1495 + р. 1520 + р. 1525 -р. 1095	Частка абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах; забезпечує свободу фінансового маневру	Збільшення
4.4	Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	Kвкз	Власні обігові кошти Запаси	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1520 + р. 1525 - р. 1095 Ф. № 1, р. 1100	Наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування	Збільшення

Продовження таблиці Л.1

1	2	3	4	5	6	7
4.5	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Кавт	Власний капітал Пасиви	Ф. № 1, р. 1495 + + р. 1520 + р. 1525 + р. 1660 + р. 1665 Ф. № 1, р. 1900	Характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	Збільшення; має бути Кавт $\geq 0,5$
4.6	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Км	Власні обігові кошти Власний капітал	Ф. №1, р. 1495 + + р. 1520 + р. 1525 + р. 1665 - р. 1095 Ф. № 1, р. 1495 + + р. 1520 + р. 1525 + р. 1660 + р. 1665	Частка власних обігових коштів у власному капіталі	Збільшення; має бути Км $> 0,1$
4.7	Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	Кф.с	Власні кошти Позикові кошти	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1520 + р. 1525 + р. 1660 + р. 1665 Ф. № 1, р. 1500 + р. 1510 + р. 1515 + р. 1695 - р. 1660 - р. 1665	Забезпеченість заборгованості власними коштами; перевищення власних коштів над позиковими свідчить про фінансову стійкість підприємства	Нормативне значення Кф.с > 1
4.8	Показник фінансового лівериджу	Фл	Довгострокові зобов'язання Власні кошти	Ф. № 1, .р. 1500 + р. 1510 + р. 1515 Ф. № 1, р. 1495 + + р. 1520 + р. 1525 + р. 1660 + р. 1665	Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Зменшення Фл свідчить про підвищення фінансового ризику	Зменшення; має бути Фл $\leq 0,25$
4.9	Коефіцієнт фінансової стійкості	Кф.с	Власний капітал + довгострокові зобов'язання Пасиви	Ф. № 1, р. 1495+ + р. 1595 + р. 1665 Ф. № 1, р. 1900	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	Має бути Кф.с = 0,85-0,90
5 Показники ліквідності (платоспроможності)						
5.1	Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	Кл.п	Поточні активи Поточні пасиви	Ф. № 1, р. 1195 Ф. № 1, р. 1695	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	Збільшення; критичне значення Кл.п = 1; При Кл.п < 1 підприємство має неліквідний баланс. Якщо Кл.п = 1-1,5, підприємство своєчасно ліквідує борги
5.2	Коефіцієнт ліквідності швидкої	Кл.ш	Поточні активи – Запаси Поточні пасиви	Ф. № 1, р. 1195 - - р. 1100 Ф. № 1, р. 1695	Скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів	Збільшення; має бути Кл.ш > 1 ; у міжнародній практиці Кл.ш = 0,7-0,8

Закінчення таблиці Л.1

1	2	3	4	5	6	7
5.3	Коефіцієнт ліквідності абсолютної	Кл.а	Кошти Поточні пасиви	Ф.№ 1, р. 1160 + р. 1165 Ф. № 1, р. 1695	Характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість	Збільшення; має бути Кл.а = 0,2-0,35
5.4	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	К _{д/к}	Дебіторська заборгованість Кредиторська заборгованість	Ф. № 1, р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155 Ф. № 1, р. 1615	Здатність розраховатися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року	Рекомендоване значення К _{д/к} = 1,0

Таблиця Л.2 - Розрахунок основних аналітичних показників фінансового стану підприємства

№ з/п	Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Розрахунок показників на кінець року (за останні три роки) відповідно до форм фінансової звітності	Кількісна характеристика змін показника (за останні три роки) (збільшення чи зменшення, на скільки)	Напрямок змін (позитивні чи негативні), висновок за економічним змістом
1	2	3	4	5	6	7
1 Показники майнового стану						
1.1	Частка основних засобів в активах	Чоз	Залишкова вартість основних засобів Активи			
1.2	Коефіцієнт зносу основних засобів	Кзн	Знос основних засобів Первісна вартість основних засобів на початок звітного періоду			
1.3	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Ков	Збільшення за звітний період первісної вартості основних засобів Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду			
1.4	Частка оборотних виробничих активів	Чо.в.а	Оборотні виробничі фонди Активи			
2 Показники ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу, трансформації активів)						
2.1	Оборотність активів (обороті), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	Кт	Чиста виручка від реалізації продукції (далі - ЧВ) Активи			

Продовження таблиці Л.2

1	2	3	4	5	6	7
2.2	Фондо- віддача	Фо.ф.	ЧВ			
			Основні виробничі фонди			
2.3	Коефі- цієнт оборот- ності обігових коштів (обороти)	Ко	ЧВ			
			Обігові кошти			
2.4	Період одного обороту обігових коштів (днів)	Чо	360/Ко			
2.5	Коефі- цієнт оборот- ності запасів (обороти)	Ко.з	Собівартість реалізації			
			Середні запаси			
2.6	Період одного обороту запасів (днів)	Пз	360/Ко.з			
2.7	Коефі- цієнт оборот- ності дебітор- ської за боргова- ності (обороти)	Кд.з	ЧВ			
			Середня дебіторська заборгованість			
2.8	Період погашення дебі- торської заборго- ваності (днів)	Пд.з	360/Кд.з			
2.9	Період погашення креді- торської заборго- ваності (днів)	Пк.з	Середня кредиторська заборгованість x 360			
			Собівартість реалізації			
2.10	Коефі- цієнт оборот- ності власного капіталу (оборо- тність)	Кв.к	ЧВ			
			Власний капітал			

Продовження таблиці Л.2

1	2	3	4	5	6	7
3 Показники рентабельності						
3.1	Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	R_A	Чистий прибуток Активи			
3.2	Рентабельність власного капіталу	$R_{в.к}$	Чистий прибуток Власний капітал			
3.3	Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	R^C_Q	Чистий прибуток Виручка			
3.4	Коефіцієнт реінвестування	K_p	Реінвестований прибуток Чистий прибуток			
3.5	Період окупності капіталу	P_k	Активи Чистий прибуток			
3.6	Період окупності власного капіталу	$P_{в.к}$	Власний капітал Чистий прибуток			
4 Показники фінансової стійкості						
4.1	Власні обігові кошти (виробничий, функціонуючий капітал)	P_k	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання – поза оборотні активи) або (оборотні активи – короткострокові зобов'язання)			
4.2	Коефіцієнт забезпечення обороних активів власними коштами	$K_{з.в.к}$	Власні обігові кошти Оборотні активи			
4.3	Маневреність власних обігових коштів	$M_{в.о.к}$	Кошти Власні обігові кошти			

Продовження таблиці Л.2

1	2	3	4	5	6	7
4.4	Коефі- цієнт забезпе- чення власними обіговими коштами запасів	Квкз	Власні обігові кошти Запаси			
4.5	Коефі- цієнт фінансової незалеж- ності (автоно- мії)	Кавт	Власний капітал Пасиви			
4.6	Коефіцієнт маневре- ності власного капіталу	Км	Власні обігові кошти Власний капітал			
4.7	Коефі- цієнт фінансової стабіль- ності (коефі- цієнт фінансу- вання)	Кф.с	Власні кошти Позикові кошти			
4.8	Показник фінансо- вого лівериджу	Фл	Довгострокові зобов'язання Власні кошти			
4.9	Коефі- цієнт фінансової стійкості	Кф.с	Власний капітал + довгострокові зобов'язання Пасиви			
5 Показники ліквідності (платоспроможності)						
5.1	Коефіцієнт ліквід- ності поточної (покриття)	Кл.п	Поточні активи Поточні пасиви			
5.2	Коефі- цієнт ліквідності швидкої	Кл.ш	Поточні активи – - Запаси Поточні пасиви			

Закінчення таблиці Л.2

1	2	3	4	5	6	7
5.3	Коефіцієнт ліквідності абсолютної	Кл.а	Кошти Поточні пасиви			
5.4	Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	К _{ДК}	Дебіторська заборгованість Кредиторська заборгованість			

Приклад розрахунку основних аналітичних показників фінансового стану підприємства наводиться в табл. Л.3–Л.4.

Таблиця Л.3 – Приклад розрахунку основних аналітичних показників фінансового стану підприємства

№ з/п	Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Розрахунок показників на кінець року (за останні три роки) відповідно до форм фінансової звітності	Кількісна характеристика змін показника (за останні три роки) (збільшення чи зменшення, на скільки)	Напрямок змін (позитивні чи негативні), висновок за економічним змістом
1	2	3	4	5	6	7
1 Показники майнового стану						
1.1	Частка основних засобів в активах	Чоз	Залишкова вартість основних засобів Активи	Чоз(2018)= 280490/2659663= 0,1 Чоз(2019)= 555211/3634485= 0,15	0,1<0,15 При порівнянні показника за 2019 рік з показником за 2018 рік визначили, що відбулося збільшення показника на 0,05 одиниць	Повинно відбуватися зменшення за умов незмінних обсягів реалізації. У нашому випадку обсяги реалізації зросли з 13133875 тис.грн., до 17829440 тис.грн. Але темпи зростання виручки не перевищують темпи зростання частки основних засобів в активах, зміни негативні
2 Показники ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу, трансформації активів)						
2.1	Оборотність активів (обороті), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	Кт	Чиста виручка від реалізації продукції (далі - ЧВ) Активи	Кт(2018)= 13133875/2659663= 4,94 Кт(2019)= 17829440/3634485= 4,9	4,94>4,9 При порівнянні показника за 2019 рік з показником за 2018 рік визначили, що відбулося зменшення показника на 0,04 одиниці	Чиста виручка від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи зменшилася. Відбулися негативні зміни

Примітка. Коефіцієнти розраховуються за три попередніх роки (2021, 2022, 2023 рр.), порівнюються 2021 р./2022 р. та 2022 р./2023 р.

Таблиця Л.4 – Приклад аналізу показників майнового стану підприємства

№ з/п	Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення			
					2021/2022		2022/2023	
					Абс. відх., (+/-)	Відн. відх., %	Абс. відх., (+/-)	Відн. відх., %
1	Частка основних засобів в активах	0,49	2,40	2,06	1,91	390	-0,34	- 14

Дані звітнього року ф.№1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (табл. Л.5) та ф.№2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (табл. Л.6) для розрахунку основних аналітичних показників фінансового стану підприємства.

Таблиця Л.5 – Витяг з балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства (для прикладу)

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	На дату переходу на міжн. станд. фін. звітності
Нематеріальні активи:	1000	86142	113616	0
первісна вартість	1001	102204	140077	0
накопичена амортизація	1002	16062	26461	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005	12513	0	0
Основні засоби:	1010	280490	555211	0
первісна вартість	1011	491119	922510	0
знос	1012	210629	367299	0
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0
знос	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	79643	207033	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	8001	8793	0
Відстрочені податкові активи	1045	11910	11464	0
Гудвіл	1050	6240	447193	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0
Усього за розділом І	1095	484939	1343310	0
Запаси	1100	143964	258710	0
Виробничі запаси	1101	143964	258710	0
Незавершене виробництво	1102	0	0	0
Готова продукція	1103	0	0	0
Товари	1104	0	0	0
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0
Депозити перестраховування	1115	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	952206	1203102	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	184347	396778	0
з бюджетом	1135	144442	43636	0
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	8132	9396	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	328792	305432	0
Готівка	1166	2548	4146	0
Рахунки в банках	1167	276306	279493	0
Витрати майбутніх періодів	1170	35090	54580	0
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	377751	19541	0
Усього за розділом ІІ	1195	2174724	2291175	0
ІІІ. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	2659663	3634485	0

Таблиця Л.6 – Витяг зі звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) підприємства (для прикладу)

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	17829440	13133875
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестрахування	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(15948806)	(11706649)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0
Валовий: прибуток	2090	1880634	1427226
Валовий: збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	414058	293378
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	(0)	(0)
Адміністративні витрати	2130	(248864)	(177946)
Витрати на збут	2150	(1946868)	(1328813)
Інші операційні витрати	2180	(67754)	(204055)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	31206	9790
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	2200	127390	64743
Інші фінансові доходи	2220	803011	59629
Інші доходи	2240	21627	2094
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(110997)	(203383)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(509616)	(439859)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	362621	0
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	(0)	(506986)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	25264	2063
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	387885	0
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	(0)	(504923)

Додаток М

Методика оцінки ефективності впливу вдосконалення предмету дослідження на діяльність підприємства

1 Визначення обсягу первинних інвестицій для реалізації програми

Обсяг первинних інвестицій (Invest) для реалізації пропозицій щодо підвищення ефективності (вдосконалення) предмету дослідження кваліфікаційної (магістерської) роботи (підрозділ 3.1) визначаються вартістю програми їх впровадження (підрозділ 3.2), загальний вигляд якої представлено в табл. М.1.

Таблиця М.1 – Програма впровадження пропозицій

№ з/п	Назва етапу	Тривалість етапу, міс.	Вартість етапу, грн.	Відповідальні за етап
	...			
	Всього:		Invest	

2 Оцінка та вибір альтернативних джерел та варіантів фінансування програми

Джерелами фінансування програми можуть бути:

1 Внутрішні – власні інвестиційні ресурси: прибуток підприємства, амортизаційні відрахування, скорочення обігового капіталу, продаж активів, дебіторська заборгованість, внутрішньогосподарські резерви тощо.

2 Зовнішні – залучені інвестиційні ресурси (акціонерний капітал, пайовий капітал тощо), позикові інвестиційні ресурси (кредити банків, випуск облігацій тощо).

3 Змішані – з використанням як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування.

В кваліфікаційній (магістерській) роботі необхідно обґрунтувати вибір найбільш ефективних джерел фінансування проекту, проаналізувавши альтернативні варіанти інвестицій за джерелами та термінами їх повернення.

У випадку відсутності прибутку підприємства у поточному році джерелом фінансування рекомендується кредит (кредити) банку (банків).

При наявності прибутку підприємства у поточному році рекомендується розглянути змішані джерела фінансування (з прибутку та кредит банку) та проаналізувати альтернативні варіанти – з прибутку, якщо його достатньо для інвестування проекту, за рахунок кредиту (кредитів) банку (банків) та їх поєднання.

3 Визначення руху грошових коштів при реалізації програми на 3 роки

Приклад зведеного звіту про рух грошових коштів наводиться в табл. М.2.

Таблиця М.2 – Зведений звіт про рух грошових коштів (грн.)

Періоди часу, роки	0	1	2	3
Кеш-баланс на початок періоду	0	(200000)	(100000)	10000
Продаж продукції (товарів, робіт послуг), Р· N (Р=1000 (ціна); N=500,550,600 (обсяг))		1000x500=500000	1000x550=550000	1000x600=600000
Постійні витрати, FC		50000	50000	50000
Змінні витрати, V· N (V=500 (на одиницю))		500x500=250000	500x550=275000	500x600=300000
Кеш-фло від реалізації продукції:		200000	225000	250000
Надходження від продажу активів		-	-	-
Виплати на придбання активів		-	-	-
Кеш-фло від інвестиційної діяльності		0	0	0
Позиковий капітал	200000			
Виплати в погашення позик		66666	66667	66667
Відсотки за кредитами		33334	48333	63333
Кеш-фло від фінансової діяльності		100000	115000	130000
Кеш-баланс на кінець періоду	200000	100000	10000	130000

4 Оцінка економічної ефективності від впровадження програми

Економічна ефективність – відношення результату економічної діяльності (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання.

У проектному аналізі при оцінці ефективності впровадження програми порівняння поточних та майбутніх витрат та вигод здійснюється шляхом приведення (дисконтування) їх реальної грошової вартості до початкового періоду (періоду прийняття рішення базового періоду).

Дисконтна ставка (дисконт) дорівнює прийнятній для інвестора *нормі доходу на капітал*. Якщо капітал власний, основою для визначення величини норми дисконту є ставка депозитного відсотку за вкладами (прибуток, який би отримало підприємство, поклавши гроші на депозит в банк). Якщо ж капітал, вкладений у здійснення проекту, позиковий, то норма дисконту представляє собою процентну ставку, обумовлену умовами процентних виплат і погашень за позиками банку.

Для оцінки доцільності впровадження програми використовується *проектний метод*, який передбачає розрахунок основних *інтегральних показників ефективності інвестицій*:

1 Період окупності програми (Payback Period – PBP).

2 Чистий приведений дохід (Net Present Value – NPV).

3 Індекс прибутковості (Profitability Index – PI).

4 Внутрішня норма рентабельності (Internal Rate of Return – IRR)

Розглянемо методику розрахунку інтегральних показників економічної ефективності розробленої програми.

1 Період окупності програми (Payback Period – PBP) – час, за який сума надходжень від реалізації програми покриє суму витрат – первинних інвестицій (М.1):

$$PBP = \Pi / DACI, \quad (M.1)$$

де Π (Initial Investment) – первинні інвестиції;

DACI (Discounted Annual Cash Inflows) – щорічні грошові надходження з урахуванням дисконтування.

Щорічні грошові надходження з урахуванням дисконтування DACI (приведені) визначаються за формулою (М.2):

$$DACI_t = CF_t / (1 + k)^t, \quad (M.2)$$

де CF_t (Cash Flow) – грошові надходження в період часу t (рік);

t – кількість періодів надходжень (років);

k – дисконтна ставка, що виражається десятковим дробом.

Наприклад. Маємо три роки реалізації програми, яка характеризується такими щорічними надходженнями: $CF_1 = 100000$ грн.; $CF_2 = 110000$ грн.; $CF_3 = 120000$ грн.; дисконтна ставка $K = 0,2$. Тоді відповідні приведені грошові надходження:

$$DACI_1 = 100000 / (1 + 0,2)^1 = 83333 \text{ грн.};$$

$$DACI_2 = 110000 / (1 + 0,2)^2 = 76388 \text{ грн.};$$

$$DACI_3 = 120000 / (1 + 0,2)^3 = 69444 \text{ грн.}$$

Розрахунок періоду окупності зручно виконувати за допомогою табл. М.3.

Таблиця М.3 – Розрахунок періоду окупності програми

Періоди часу, роки	0	1	2	3
Грошові надходження, грн.		83333	76388	69444
Первинні інвестиції, грн.	-2000000			
Покриття суми витрат (інвестицій), грн.	-2000000	-116667	-40279	29165
Строк окупності, роки		1+	1+	+0,58

Примітки:

1 Перший рік: грошові надходження від реалізації програми (83333 грн.) менші від первинних інвестицій (-200000 грн.), останні протягом року не покриваються, а їх залишок складає: $-200000 + 83333 = -116667$ грн.

2 Другий рік: грошові надходження від реалізації програми (76388 грн.) не перевищують залишок непокритих первинних інвестицій після першого року (-116667 грн.), а їх залишок складає: $-116667 + 76388 = -40279$ грн.

3 Третій рік: грошові надходження від реалізації програми (69444 грн.) перевищують залишок непокритих первинних інвестицій після другого року (-40279 грн.), останні покриваються протягом третього року в термін, який визначається часткою від ділення відповідного залишку та грошових надходжень: $40279/69444=0,58$ (року).

Таким чином, $PBP = 1$ (перший рік) + 1 (другий рік) + 0,58 (третього року) = 2,58 років.

Чим менший термін окупності програми, тим вона більш ефективна.

2 Чистий приведений дохід (Net Present Value – NPV) представляє собою оцінку сьогодишньої вартості потоку майбутнього доходу, різницю приведених надходжень та витрат (М.3):

$$NPV = \sum (CF_t / (1 + k)^t) - Invest, \quad (M.3)$$

де CF_t – грошові надходження в період часу t ;

Invest – сума інвестицій;

k – дисконтна ставка.

Розрахунок чистого приведенного доходу зручно виконувати за допомогою табл. М.4.

Таблиця М.4 - Розрахунок чистого приведенного доходу

Періоди часу, роки	0	1	2	3
Грошові надходження, грн.		83333	76388	69444
Первинні інвестиції (витрати), грн.	-200000			
Сукупний накоплений дохід, грн.	-200000	-116667	-40279	29165

Програма ефективна при позитивному NPV.

3 Індекс прибутковості (Profitability Index – PI) є часткою від ділення суми приведених надходжень на приведену вартість витрат (М.4):

$$PI = \sum (CF_t / (1 + k)^t) / Invest, \quad (M.4)$$

де CF_t – грошові надходження в період часу t ;

Invest – сума інвестицій;

k – дисконтна ставка.

$$PI = (83333+76388+69444) / 200000 = 229165 / 200000 = 1,15.$$

Якщо $PI \geq 1$, програма є економічно ефективною.

4 Внутрішня норма рентабельності (Internal Rate of Return – IRR) розраховується шляхом визначення ставки дисконту, при якій приведена вартість суми майбутніх надходжень дорівнює приведеній вартості витрат (М.5):

$$\sum (CF_t / (1 + IRR)^t) = Invest, \quad (M.5)$$

де CF_t – грошові надходження в період часу t ;

Invest – сума інвестицій.

Розрахунок внутрішньої норми рентабельності зручно проводити в табличній формі (табл. М.5).

Таблиця М.5 – Розрахунок внутрішньої норми рентабельності

Надходження, витрати	Інвестиції	Надходження			NPV
Періоди часу, роки	0	1	2	3	
Обсяг надходжень і витрат без урахування дисконтування, грн.	-2000000	100000	110000	120000	130000 (позитивний)
$F_1 = 1 / (1 + IRR_1)^t$, $IRR_1 = 20\%$	1,0	0,83	0,69	0,58	29165
Приведені надходження і витрати, грн., ($IRR_1 = 20\%$)	-2000000	83333	76388	69444	(позитивний)
$F_2 = 1 / (1 + IRR_2)^t$, $IRR_2 = 30\%$	1,0	0,77	0,59	0,46	-3 368
Приведені надходження і витрати, грн., ($IRR_2 = 30\%$)	-2000000	76923	65089	54620	(негативний)

IRR можна знайти двома способами:

1 Аналітичним, виходячи з пропорції між будь-якими двома ставками дисконтування та відповідними чистими приведеними доходами (в даному випадку $IRR_1 = 20\%$, $IRR_2 =$

30% та $NPV_1 = 29165$, $NPV_2 = -3368$):

$$(IRR_2 - IRR_1) / (NPV_1 - NPV_2) = (IRR - IRR_1) / (NPV_1 - NPV). \quad (M.6)$$

Звідки, за умови, що $NPV = 0$, маємо:

$$IRR = (IRR_2 - IRR_1) \times (NPV_1 - NPV) / (NPV_1 - NPV_2) + IRR_1 = (30 - 20) \times (29165 - 0) / (29165 - (-3368)) + 20 = 291650 / 32533 + 20 = 29\%.$$

2 Графічним методом, як точку перетину прямої лінії, що з'єднує дві точки з координатами $(IRR_1; NPV_1)$ та $(IRR_2; NPV_2)$ з віссю X (IRR) (рис. М.1).

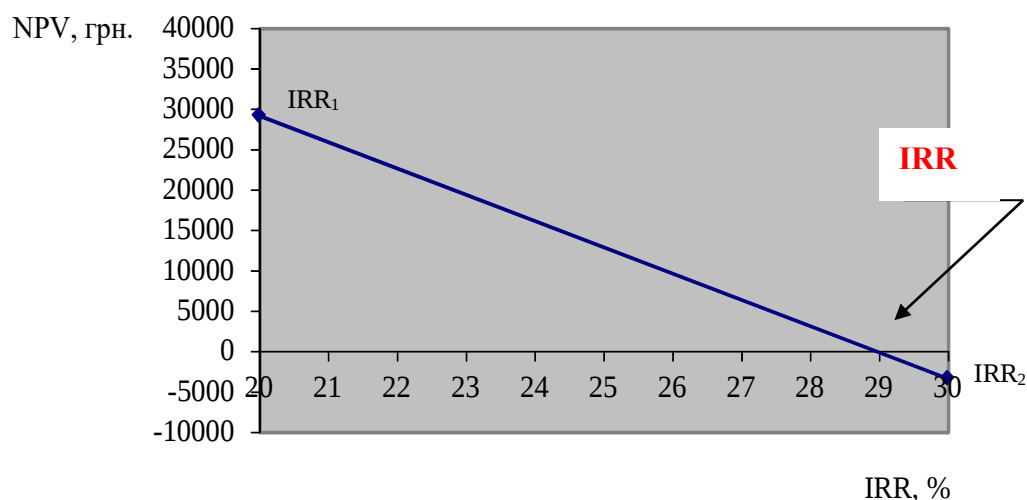

Рисунок М.1 – Визначення внутрішньої норми рентабельності

Отримане значення внутрішньої норми рентабельності програми складає 29%.

Якщо IRR більше за стандартний рівень бажаної рентабельності (прийнятну для інвестора норму доходу на капітал, яка дорівнює дисконтній ставці, в даному випадку 20%), то програму можна вважати прийнятною для інвестування.

5 Аналіз беззбитковості реалізації проекту

Крім розрахунку інтегральних показників ефективності інвестицій, для оцінки економічної ефективності програми використовується аналіз її беззбитковості.

Метою **аналізу беззбитковості** є визначення точки беззбитковості (break-even point – BEP), в якій надходження від продажів продукції дорівнюють витратам на її виробництво, тобто, підприємство не має ні прибутку, ні збитку.

Визначення точки беззбитковості алгебраїчним шляхом здійснюється наступним чином (М.7):

$$NI = P \cdot N - V \cdot N - FC, \quad (M.7)$$

де NI (Net Income) – чистий дохід підприємства (після сплати податкових платежів) за період часу (за рік);

P (Price) – ціна одиниці продукції;

N (Number) – обсяг виробництва за період часу;

V (Variable) – величина змінних витрат на одиницю продукції;

FC (Fixed Cost) – постійні витрати за період часу (за рік).

Точка беззбитковості відповідає умові $NI = 0$, звідки (М.8):

$$BEP_{од.} = FC / (P - V). \quad (M.8)$$

В даному випадку $BEP_{од.} = 50000 / (1000 - 500) = 100$ одиниць продукції.

В грошовому вираженні точка беззбитковості визначається добутком відповідного обсягу продажів в одиницях продукції на її ціну.

В даному випадку маємо: $BEP_{гр.} = 100 \times 1000 = 100000$ грн.

Графічне визначення та представлення точки беззбитковості наводиться на рис. М.2.

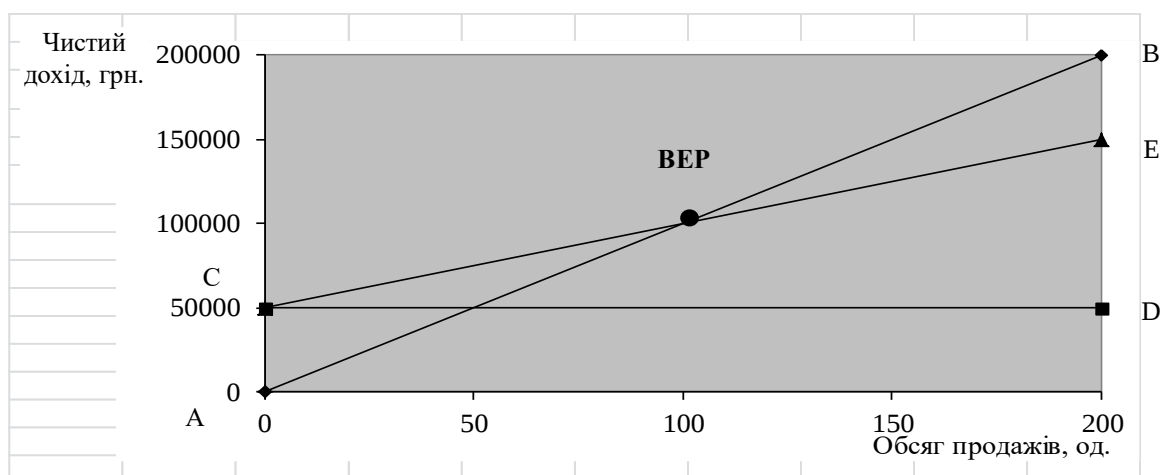

Рисунок М.2 – Визначення точки беззбитковості програми: AB – пряма доходу; CD – пряма постійних витрат; CE – пряма сукупних витрат

6 Аналіз чутливості програми до зміни основних факторів

Складовою частиною оцінки економічної ефективності програми є також аналіз її чутливості до варіації основних факторів.

Метою **аналізу чутливості** є визначення ступеня впливу факторів, що варіюються, на фінансовий результат програми. Як інтегральний показник, що характеризує фінансовий результат програми, виступає чистий приведений дохід (NPV). У якості параметрів, що варіюються, зазвичай приймаються обсяг продажів, ціна продажів, постійні витрати та змінні витрати. Рекомендований діапазон відхилень параметрів від -20% до 20%.

Розрахунок NPV при зміні кожного з розглянутих факторів зручно виконувати у табличному вигляді (табл. М.6).

Таблиця М.6 - Залежність NPV від варіації основних факторів

Варіації факторів		Надходження і витрати (т.грн.) за періодами часу				NPV
		Інвестиції	Надходження			
			0	1	2	
Збільшення на 20%	- обсягу продажів	-200	(100+100) x0,83=166	(110+110) x0,69=151,8	(120+120) x0,58=139,2	257
	- ціни продажів	-200	166	151,8	139,2	257
	- постійних витрат	-200	(100-10) x0,83=74,7	(110-10) x0,69=69	(120-10) x0,58=63,8	7,5
	- змінних витрат	-200	(100-50) x0,83=41,5	(110-55) x0,69=37,95	(120-120) x0,58=0	-120,55
Зменшення на 20%	- обсягу продажів	-200	(100-100) x0,83=0	(110-110) x0,69=0	(120-120) x0,58=0	-200
	- ціни продажів	-200	0	0	0	-200
	- постійних витрат	-200	(100+10) x0,83=91,3	(110+10) x0,69=82,8	(120+10) x0,58=75,4	49,5
	- змінних витрат	-200	(100+50) x0,83=124,5	(110+55) x0,69=113,85	(120+120) x0,58=139,2	177,55

Чутливість програми до варіації основних факторів можна оцінити за діапазонами відповідних значень NPV.

Так, для діапазону варіації значень факторів у межах: -20% ...+20%, маємо, для:

- обсягу продажів: $257+200=457000$ грн. (або 11425 грн. на 1 %);

- ціни продажів: $257+200=457000$ грн. (або 11425 грн. на 1 %);

- постійних витрат: $49,5-7,5=42$ тис. грн. (або 1050 грн. на 1%);

- змінних витрат: $177,55+120,55= 298100$ грн. (або 7452,5 грн. на 1%).

Більш наочно чутливість програми до зміни основних факторів відображається графічно (рис. М.3).

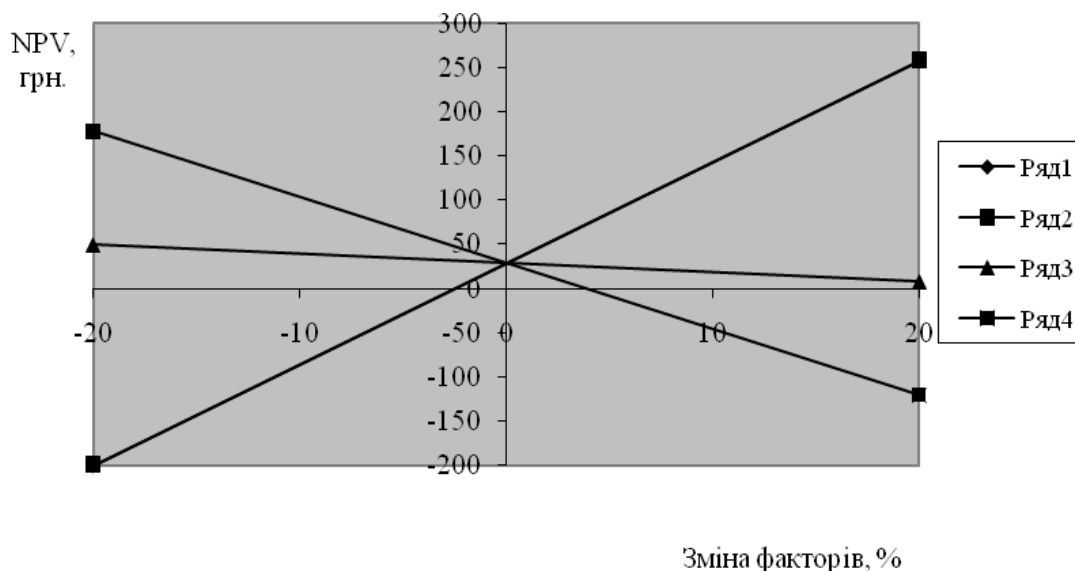

Рисунок М.3 – Залежність NPV від: ряд 1 – обсягу продажів; ряд 2 – ціни продажів; ряд 3 – постійних витрат; ряд 4 – змінних витрат

Таким чином, програма найменш чутлива до зміни постійних витрат, а найбільш чутлива до зміни обсягу та ціни продажів (в даному випадку однаково до останніх факторів).

7 Оцінка та мінімізація ризиків програми

(Якісна або кількісна оцінка ризиків та програми їх попередження, зменшення)

Якісна оцінка ризиків програми включає визначення переліку основних ризиків, заходів щодо їх попередження та дій у випадку їх настання.

Аналіз ризиків зводиться у табл. М.7.

Таблиця М.7 – Оцінка ризиків програми

№ з/п	Найменування ризиків	Заходи з попередження ризиків	Дії при настанні ризиків

Кількісна оцінка ризиків може бути реалізована експертними методами, зокрема, найбільш ефективним методом парних порівнянь.

8 Прогнозування прибутковості підприємства на наступні три роки до впровадження програми

(кореляційно-регресивний аналіз)

9 Визначення планового прибутку підприємства на наступні три роки з урахуванням ефекту впровадження програми

(план = прогноз + ефект програми)

Додаток Н

Методика оцінки соціально-економічної ефективності впливу поліпшення стану охорони праці / умов праці на діяльність підприємства

Для варіанту 1.

Аналізуються структура і організація служби охорони праці об'єкту кваліфікаційної (магістерської) роботи, загальний стан і причини виробничого травматизму і захворюваності, основні можливі небезпечні й шкідливі виробничі фактори.

Користуючись матеріалами, зібраними в період переддипломної практики, здобувач ВО аналізує статистичні дані, що характеризують стан охорони праці, і заносить їх в табл. Н.1.

Таблиця Н.1 – Статистичні дані, що характеризують стан охорони праці об'єкту дослідження

Показники	Рік		
	1	2	3
1 Загальна кількість працюючих, чол.			
2 Чисельність працюючих, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці, чол.:			
2.1 За наявністю токсичних парів та газів			
2.2 За наявністю пилу			
2.3 За мікрокліматом (метеоумовами)			
2.4 За шумом			
2.5 За вібрацією			
2.6 За освітленням			
2.8 За електромагнітним випромінюванням			
2.9 За ергономічними параметрами			
2.10 За психофізіологічними факторами			
3 Чисельність працюючих, зайнятих тяжкою фізичною роботою, чол.			
4 Кількість постраждалих з втратою працездатності (один день і більше), чол., в тому числі:			
4.1 Постраждалих зі смертельним наслідком			
5 Число людино-днів непрацездатності з причин травматизму			
6 Матеріальні наслідки нещасних випадків, грн., всього і в тому числі:			
6.1 Сплачено за лікарняними листками			
6.2 Компенсації постраждалим			
7 Коефіцієнт частоти травматизму			
8 Коефіцієнт тяжкості травматизму			
9 Коефіцієнт непрацездатності			
10 Число людино-днів непрацездатності з причин захворюваності, в тому числі:			
10.1 Простудні захворювання			
10.2 Професійні захворювання			
11 Забезпеченість санітарно-побутовими приміщеннями, %			
12 Витрати на пільги та компенсації у зв'язку зі шкідливими умовами праці, грн.			
13 Витрати на заходи з охорони праці, грн.			
14 Кількість звільнених через незадовільні умови праці			

У вигляді графіків показують динаміку травматизму, неявок через втрату працездатності в результаті нещасних випадків і захворюваності, витрат на заходи з охорони праці, забезпеченість санітарно-побутовими приміщеннями та ін. Всі ці дані ЗВО отримує з матеріалів статистичної звітності: форми 7-ТНВ, форми 1-ПВ (умови праці), форми звітності перед Держгірпромнаглядом з охорони праці 1-УБ (безпека праці)), а також з матеріалів первинної документації щодо нещасних випадків (журнал реєстрації нещасних випадків на виробництві, акти за формою Н-1). При цьому дають кількісну оцінку стану травматизму за роками в абсолютних величинах або за статистичними показниками частоти й тяжкості травматизму, будують графіки, що відображують їх динаміку за роками.

Для оцінки рівня травматизму розраховують показники його частоти й тяжкості за формулами (Н.1)-(Н.2):

$$П_{чт} = 1000 \cdot A/T; \quad (Н.1)$$

$$П_{тт} = D/A, \quad (Н.2)$$

де $П_{чт}$ – показник частоти травматизму;

A – кількість випадків травматизму за звітний період;

T – середньоспискова чисельність працівників;

$П_{тт}$ – показник тяжкості травматизму;

D – кількість днів непрацездатності.

Показник непрацездатності – це число людино-днів непрацездатності, що припадає на 1000 працівників (Н.3):

$$П_{нп} = 1000 \cdot D/T. \quad (Н.3)$$

Результати цих досліджень повинні бути проаналізовані та зроблені відповідні висновки.

Можливі небезпечні й шкідливі виробничі фактори (НШВФ) виявляються в одному з підрозділів об'єкту дослідження.

Користуючись даними переддипломної практики і картами атестації робочих місць за умовами праці, ЗВО вибирає найбільш потенційно небезпечний вид робіт, описує технологічний процес, перелічує обладнання, машини, механізми, які при цьому використовуються, і виявляє можливі НШВФ згідно з ГОСТ 12.0.003-74 «Опасные и вредные производственные факторы. Классификация»:

1 Фізичні небезпечні й шкідливі виробничі фактори:

- машини і механізми, що рухаються;
- рухливі частини виробничого обладнання;
- вироби, заготівлі й матеріали, що пересуваються;
- конструкції, що руйнуються;
- гірські породи, що обриваються;
- підвищена запиленість і загазованість повітря робочої зони;
- підвищена або знижена температура поверхонь обладнання і матеріалів;
- підвищена або знижена температура повітря робочої зони;
- підвищений рівень шуму на робочому місці;
- підвищений рівень вібрації;
- підвищений рівень інфразвукових коливань;
- підвищений рівень ультразвуку;
- підвищений або знижений барометричний тиск у робочій зоні, його різка зміна;
- підвищена або знижена вологість повітря;
- підвищена або знижена рухливість повітря;
- підвищена або знижена іонізація повітря;
- підвищений рівень іонізуючих випромінювань у робочій зоні;
- підвищена напруга в електричному колі, замикання якого може відбутися через тіло

людини;

- підвищений рівень статичної електрики;
- підвищений рівень електромагнітних випромінювань;
- підвищена напруженість електричного поля;
- підвищена напруженість магнітного поля;
- відсутність або недостача природного світла;
- недостатня освітленість робочої зони;
- підвищена яскравість світла;
- підвищена контрастність;
- пряма або відбита блискість;
- підвищена пульсація світлового потоку;
- підвищений рівень ультрафіолетової радіації;
- підвищений рівень інфрачервоної радіації;
- гострі краї, задирки й шорсткість на поверхнях заготовель, інструментів і обладнання;

- розташування робочого місця на значній висоті щодо поверхні землі (підлоги);
- невагомість.

2 Хімічні небезпечні й шкідливі виробничі фактори. Дана група факторів підрозділяється на дві підгрупи:

2.1 За характером впливу на організм людини:

- загальнотоксичні (окис вуглецю, сірководень, метиловий спирт, сурикові фарби, етиловий бензин тощо);
- дратівні (хлор, аміак, скипидар, вапно тощо);
- сенсibiliзуючі, що діють як алергени (наприклад, різні розчинники й лаки на основі нітросполук);
- канцерогенні, що викликають ракові захворювання (нікель і його з'єднання, окис хрому, азбест, нафтові бітуми, кам'яновугільні смоли й пеки тощо);
- мутагенні, що приводять до зміни спадкоємної інформації (свинець, марганець, радіоактивні речовини тощо);
- що впливають на репродуктивну (дітородну) функцію організму (ртуть, свинець, марганець, стирол, радіоактивні речовини тощо).

2.2 За шляхом проникнення в організм людини:

- через дихальні шляхи;
- через травний тракт;
- через шкіру.

3 Біологічні небезпечні й шкідливі виробничі фактори:

- біологічні об'єкти, вплив яких на працюючих може викликати травми або захворювання;
- мікроорганізми (бактерії, віруси, риккетсії, спірохети, гриби, найпростіші);
- макроорганізми (рослини й тварини).

4 Психофізіологічні небезпечні й шкідливі виробничі фактори:

- фізичні перевантаження (статичні, динамічні, гіподинамічні);
- нервово-психічні перевантаження (розумова перенапруга аналізаторів, монотонність праці й емоційні перевантаження).

Для варіанту 2.

Аналіз умов праці містить кінцевий результат оцінки фактичних характеристик стану охорони праці відповідно до вимог діючих нормативних документів.

Спочатку ЗВО наводить коротку характеристику одного із структурних підрозділів об'єкту дослідження. При цьому надаються такі дані: розміри приміщення, кількість і розміри віконних проїомів, вид освітлення і тип джерела світла, технічне оснащення відділу, кількість постійно працюючих співробітників у відділі, площа і об'єм приміщення на одного співробітника. Також наводять схему приміщення з розташуванням робочих місць.

Стан умов праці і охорони праці в цілому прямо або непрямо впливає на здоров'я працюючих, тому ЗВО на підставі атестаційних карт робочих місць або методом анкетування

і натурних досліджень виявляє небезпечні й шкідливі виробничі фактори, які можуть бути присутні в робочій зоні приміщення і не відповідати вимогам нормативних документів. При цьому дані заносять в табл. Н.2.

Таблиця Н.2 – Статистичні дані, що характеризують умови праці структурного підрозділу об'єкту дослідження

Показники	Рік		
	1	2	3
1 Загальна кількість працюючих, Р, чол.			
2 Наявність можливих шкідливих виробничих факторів (ШВФ) у робочій зоні об'єкту дослідження:			
2.1 За наявністю токсичних парів та газів			
2.2 За наявністю пилу			
2.3 За мікрокліматом			
2.4 За шумом			
2.5 За вібрацією			
2.6 За освітленням			
2.7 За електромагнітним випромінюванням			
2.8 За ергономічними параметрами			
2.9 За психофізіологічними факторами			
2.10 За іншими шкідливими факторами			
3 Наявність можливих небезпечних виробничих факторів (НВФ) у робочій зоні об'єкту дослідження:			
3.1. Підвищена напруга в електричному ланцюгу			
3.2 Небезпечні фактори пожежі			
3.3 Інші небезпечні фактори			
4 Кількість випадків захворювань, С / днів непрацездатності через захворюваність, Д	С/Д	С/Д	С/Д
5 Показник інтенсивності захворювань, $\Pi_{із}$			
6 Показник непрацездатності, $\Pi_{нп}$			
7 Показник тривалості захворюваності, $\Pi_{тр}$			
8 Кількість випадків травматизму, пов'язаного з виробництвом			
9 Витрати на охорону праці, грн.			

Ці результати досліджень є підставою для подальшого аналізу умов праці.

Вплив виробничих факторів не обмежується їх роллю як причини професійних захворювань. Статистичні дані свідчать, що особи, які зазнають дії шкідливих виробничих факторів, частіше хворіють на загальні захворювання (грип, розлад органів травлення, запалення легень тощо), і ці хвороби проходять у них важче, а процес одужання йде повільніше. Тому важливо визначити показники рівня загальної захворюваності.

Відповідно до табл. Н.2 наводять дані про захворюваність і травматизм, пов'язаний з виробництвом, і розраховують показники інтенсивності випадків захворювань ($\Pi_{із}$), непрацездатності ($\Pi_{нп}$), які припадають на 100 працюючих, тривалості захворювання ($\Pi_{тр}$) за формулами (Н.4)-(Н.6):

$$\Pi_{із} = 100 \cdot C/P; \quad (Н.4)$$

$$\Pi_{нп} = 100 \cdot Д/P; \quad (Н.5)$$

$$\Pi_{тр} = Д/С, \quad (Н.6)$$

де Р – загальна кількість працюючих;

Д – кількість днів непрацездатності через захворюваність;

С – кількість випадків захворювань.

На основі отриманих показників визначають динаміку загальної захворюваності за відповідний період, що дозволяє оцінити стан охорони праці на об'єкті дослідження і визначити напрямки забезпечення здорових та безпечних умов праці. Динаміку змін показників захворюваності, а також витрат на заходи з охорони праці наводять у вигляді графіків.

Аналіз і оцінку умов праці виконують при порівнянні нормативних та фактичних значень факторів виробничого середовища. При виконанні аналізу необхідно наводити нормовані значення параметрів виробничого середовища (всі нормативні документи подані в списку літератури) і фактичні значення, які беруть з атестаційних карт робочих місць або виявляють методом анкетування і натурних досліджень. Вибір нормативних значень параметрів виробничого середовища повинен бути обґрунтований. У кінці кожного пункту роблять висновки.

Аналіз і оцінку умов праці проводять згідно з методикою інтегрального бального оцінювання важкості праці. Критерії бального оцінювання санітарно-гігієнічних та психофізіологічних елементів умов праці наводяться в табл. Н.3.

Таблиця Н.3 – Критерії оцінки умов праці

Елементи умов праці	Оцінка елементів умов праці, в балах					
	1	2	3	4	5	6
<i>Санітарно-гігієнічні елементи</i>						
Температура повітря на робочому місці, °С	20-22	17-19	16-15	14-7	–	–
Токсичні речовини (ГДР)	–	ГДК	до 2,5	2,6-4	4,1-6	>6
Промисловий пил (ГДК)	–	ГДК	до 5	6-10	11-30	>30
Вібрація (ГДР)	нижче ГДР	ГДР	до +3	(+4)-(+6)	(+7)-(+9)	>9
Шум	нижче ГДР	ГДР	до +5	(+6)-(+10)	10	понад 10 плюс вібрація
<i>Психофізіологічні елементи</i>						
Фізичне навантаження, кг · м/хв	до 100	115-220	225-435	330-35	440-540	>540
Статичне навантаження, кг·с на одну руку	до 110	115-220	225-325	330-435	440-540	>540
Елементи умов праці	Оцінка елементів умов праці, в балах					
	1	2	3	4	5	6
Робоче місце, робоча поза, переміщення в просторі	Робоче місце стаціонарне, робоча поза вільна, вага переміщуваних вантажів, деталей до 5 кг	Робоче місце стаціонарне, робоча поза вільна, вага переміщуваних вантажів, деталей 5 кг	Робоче місце стаціонарне, поза вільна – сидячи або стоячи до 25% робочого часу в нахиленому положенні до 30°	Робоче місце стаціонарне, поза вимушена, в нахиленому положенні до 50 % робочого часу	Робоче місце стаціонарне, поза вимушена, в нахиленому положенні понад 50% робочого часу	Робоче місце стаціонарне, перебування у вимушеному нахиленому положенні до 60°
Змінність	Робота в одну зміну	Робота в дві зміни (без нічної)	Робота в три зміни	Робота з нерегульованою змінністю (у тому числі робота і в нічну зміну)		

Освітлення розміру об'єкта Розряд зорових робіт	При освітленні на рівні санітарних норм			При освітленні нижче рівня санітарних норм		
	1 IX-V	1-1,03 IV-III	0,3<0,15 II-I	>0,5 IX-IV	<0,5 III-I	
Режим праці та відпочинку	Обґрунтований з використанням функціональної музики та виробничої гімнастики	Обґрунтований без функціональної музики та виробничої гімнастики	Відсутність обґрунтованого режиму праці та відпочинку			
Нервово-емоційна напруга	Прості дії за індивідуальним планом, сприятливий психологічний клімат	Прості дії за заданим планом, сприятливий психологічний клімат	Складні дії за заданим планом	Складні дії за заданим планом, контакти з іншими людьми у процесі обслуговування	Відповідальність за безпеку інших людей, особистий ризик при прийнятті рішень	

Кожному елементу присвоюється від одного до шести балів, залежно від його кількісного значення, що відповідає категорії важкості праці. Так, один бал одержують ті елементи, значення яких відповідають стандартам або нижчі за санітарні норми і гранично допустимі рівні (концентрації), два бали – ті, що відповідають гранично допустимим рівням (концентраціям).

Фактичні показники елементів виробничого середовища встановлюються шляхом безпосередніх вимірювань за допомогою відповідної апаратури.

Загальна інтегральна оцінка важкості праці визначається за формулою (Н.7):

$$I_T = \left[X_{\text{опр}} + \sum X_i \cdot \frac{6 - X_{\text{опр}}}{(n - 1) \times 6} \right] \cdot 10, \quad (\text{Н.7})$$

де $X_{\text{опр}}$ – величина рівня елемента, який одержав найвищу оцінку, найбільше балів;

$\sum X_i$ – арифметична сума величини рівнів усіх елементів за винятком $X_{\text{опр}}$;

n – загальна кількість факторів.

Якщо питома вага дії того чи іншого елемента умов праці менше за восьмигодинну зміну, оцінювання елемента умов праці проводиться за формулою (Н.8):

$$X_{\text{факт}} = X_{\text{макс}} \cdot t, \quad (\text{Н.8})$$

де $X_{\text{макс}}$ – максимальне оцінювання елемента умов праці при його дії від 90 до 100 % робочої зміни, бали;

t – час дії елемента в частках робочої зміни.

Виходячи з інтегральної оцінки, визначається категорія важкості та доплата за умови праці (табл. Н.4).

Таблиця Н.4 – Категорії важкості та доплати за умови праці

Категорія важкості праці	I	II	III	IV	V	VI
Інтегральна бальна оцінка	до 18	від 19 до 33	від 34 до 45	від 46 до 53	від 54 до 58	від 59 до 69
Доплати за умови праці	–	–	4-8 %	12-16 %	20 %	24 %

Охорона праці відіграє важливу роль як суспільний чинник, оскільки якими б вагомими не були трудові здобутки, вони не можуть компенсувати людині втраченого здоров'я, а тим більше життя. Слід пам'ятати, що стан охорони праці є показником соціального й науково-технічного розвитку держави. Умови праці, що відповідають нормативним вимогам, дозволяють якщо не уникнути, то хоча б скоротити захворюваність, пов'язану з виробництвом. Турбота про здоров'я людини – найголовніше завдання держави. Адже саме за сприятливих умов праці людина здатна працювати високопродуктивно, створювати необхідний матеріальний потенціал суспільства, добробут усіх громадян.

Соціальна ефективність – це збереження здоров'я і полегшення праці робітників, зменшення кількості робітників, які займаються тяжкою фізичною працею, а також зазнають дії шкідливих виробничих факторів.

Для оцінки соціальної ефективності заходів з удосконалення умов праці використовуються такі показники:

1 Скорочення кількості робочих місць (ΔK), що не відповідають вимогам нормативних актів щодо безпеки виробництва, розраховується за формулою (Н.9):

$$\Delta K = \frac{K_1 - K_2}{K_3} \cdot 100 \% , \quad (\text{Н.9})$$

де K_1 , K_2 – кількість робочих місць, що не відповідають вимогам санітарних норм до і після проведення заходів;

K_3 – загальна кількість робочих місць.

2 Зменшення чисельності зайнятих ($\Delta \text{Ч}$), які працюють в умовах, що не відповідають вимогам санітарних норм, визначається за формулою (Н.10):

$$\Delta \text{Ч} = \frac{\text{Ч}_1 - \text{Ч}_2}{\text{Ч}_3} \cdot 100 \% , \quad (\text{Н.10})$$

де Ч_1 , Ч_2 – чисельність зайнятих, які працюють в умовах, що не відповідають санітарним нормам до і після впровадження заходу, осіб;

Ч_3 – річна середньооблікова чисельність працівників, осіб.

3 Збільшення кількості машин, механізмів (ΔM), приведених до вимог норм охорони праці, обчислюється за формулою (Н.11):

$$\Delta M = \frac{M_1 - M_2}{M} \cdot 100 \% , \quad (\text{Н.11})$$

де M_1 , M_2 – число машин і механізмів, що не відповідають нормативним вимогам до і після впровадження заходу, шт.;

M – загальна кількість машин і механізмів, шт.

4 Збільшення кількості виробничих приміщень (ΔB), приведених до вимог норм охорони праці, обчислюється за формулою (Н.12):

$$\Delta B = \frac{B_1 - B_2}{B} \cdot 100 \% , \quad (\text{Н.12})$$

де B_1 , B_2 – кількість виробничих приміщень, які не відповідають нормативним вимогам до і після впровадження заходу, шт.;

B – загальне число виробничих приміщень, шт.

5 Зменшення коефіцієнта частоти травматизму $\Delta K_{\text{ч}}$ встановлюється за формулою (Н.13):

$$\Delta K_{\text{ч}} = \frac{N_1 - N_2}{\text{Ч}_3} \cdot 1000, \quad (\text{H.13})$$

де N_1, N_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після впровадження заходу;
 Ч_3 – річна середньооблікова чисельність працівників, осіб.

6 Зниження коефіцієнта тяжкості травматизму $\Delta K_{\text{т}}$ розраховується за формулою (H.14):

$$\Delta K_{\text{т}} = \frac{D_1}{N_1} - \frac{D_2}{N_2}, \quad (\text{H.14})$$

де N_1, N_2 – кількість випадків травматизму відповідно до і після впровадження заходу;
 D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через травматизм відповідно до і після впровадження заходу.

Окрім соціального, охорона праці має важливе економічне значення – це висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсації за важкі, небезпечні й шкідливі умови праці тощо.

На прикладі деяких з цих показників ЗВО підраховує економічну ефективність від впровадження розроблених ним у цьому розділі заходів щодо поліпшення умов праці і пожежної безпеки.

Розрахунок економії від зменшення рівня захворюваності (травматизму) здійснюється в такій послідовності:

1 Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня захворюваності (травматизму) за певний час ΔD визначається за формулою (H.15):

$$\Delta D = \frac{D_1 - D_2}{100} \cdot \text{Ч}_3, \quad (\text{H.15})$$

де D_1, D_2 – кількість днів непрацездатності через хвороби (травми) на 100 працівників відповідно до і після вжиття заходів;

Ч_3 – річна середньооблікова чисельність працівників, осіб.

2 Зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності (травматизму) ΔW розраховується за формулою (H.16):

$$\Delta W = \frac{\Delta D \cdot Z_{\text{в}}}{P_{\text{п}}} \cdot 100 \%, \quad (\text{H.16})$$

де $Z_{\text{в}}$ – вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника;

$P_{\text{п}}$ – вартість річної продукції підприємства.

3 Річна економія зарплати E_3 за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності (травматизму) обчислюється за формулою (H.17):

$$E_3 = \frac{\Delta W \cdot Z_{\text{р}}}{100} \cdot \text{Ч}_3, \quad (\text{H.17})$$

де Ч_3 – річна середньооблікова чисельність працівників, осіб;

$Z_{\text{р}}$ – середньорічна заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соціальне страхування.

4 Річна економія на собівартості продукції $E_{\text{с}}$ за рахунок зменшення умовно постійних витрат устанавлюється за формулою (H.18):

$$E_{\text{с}} = Y \cdot \Delta W, \quad (\text{H.18})$$

де $У$ – умовно постійні витрати у виробничій собівартості річного обсягу продукції.

5 Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності E_{cc} визначається за формулою (Н.19):

$$E_{cc} = \Delta D \cdot P_d, \quad (Н.19)$$

де P_d – середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності.

6 Річна економія за рахунок зниження рівня захворюваності (травматизму) E_{pz} визначається за формулою (Н.20):

$$E_{pz} = E_z + E_c + E_{cc}. \quad (Н.20)$$

РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Еволюція поглядів на комунікаційний процес. Сутність та складові процесу маркетингових комунікацій

Система управління рекламною діяльністю наводиться на рис. 1.1.

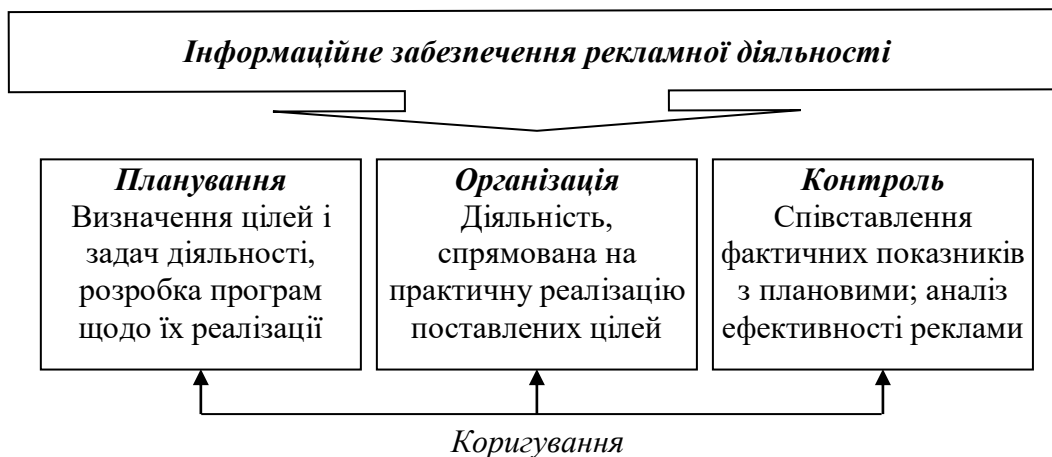

Рисунок 1.1 – Система управління рекламною діяльністю

Аналіз кадрового складу ТОВ «Авіакомпанія «SKYUP» наводиться в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Аналіз кадрового складу ТОВ «Авіакомпанія «SKYUP» у 2022-2023 роках

№ з/п	Категорії працівників	2022 р., чол.	2023 р., чол.	Абс. відх., (+, –)	Темп росту (скорочення), %
1	Адміністративно-управлінський персонал	13	12	-1	-8
2	Льотний склад	67	64	-3	-4
3	Технічний персонал	308	305	-3	-1
4	Всього працівників	388	381	-7	-2

Інтегральна оцінка іміджу розраховується за формулою (1.1):

$$I = \sum_{i=1}^n k_i b_i, \quad (1.1)$$

де k_i – вага критерію;

b_i – бальна оцінка іміджу за критерієм;

i – номер критерію для оцінювання іміджу, $i = \overline{1, n}$;

n – кількість критеріїв.

Додаток Р

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Дичківська О. О. Інноваційний менеджмент : конспект лекцій. Київ : ДІА, 2018. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с. 3. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Львів : Ліґа-Прес, 2003. 542 с. 4. Ваш О. М. Етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 104 с. 5. Гурманова Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2017. 193 с.
Два автори	1. Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2017. 296 с. 2. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 120 с. 3. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с. 4. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг : конспект лекцій. Київ : Молодь, 2016. 102 с. 5. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Вид. 3-тє., переробл. та допов. Херсон, 2017. 212 с.
Три автори	1. Тарнавська Г. Я., Марценюк Н. С., Герасимова Т. М. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2017. 412 с. 2. Пустовенко В. В., Максименко І. Л., Яким А. С. Безпека життєдіяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2017. 348 с.
Чотири автори	1. Інновації : навч. посіб. / Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с. 2. Вища математика : конспект лекцій / Ткачук Т. С. та ін. Київ, 2015. 82 с.
П'ять і більше авторів	1. Операційний менеджмент : підручник / С. М. Поплавська та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 267 с. 2. Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2017. 264 с. 3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ : ЦУЛ, 2017. 428 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Веретенко В. В. Міжнародний маркетинг : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Марценюка. Київ, 2015. 374 с. 2. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ : ЦУЛ, 2017. 332 с.

Без автора	1. 30 років історичному факультету: історія та сьогодення (1986-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. В. В. Черепані. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 340 с. 2. Етнографія : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Гарапка; уклад. А. І. Гарапко. Київ : ЦУЛ, 2018. 320 с. 3. Міжнародні відносини : монографія / за ред. М. А. Березовського. Київ : ЦУЛ, 2016. 162 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: П. О. Бедрія, О. О. Петренка. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Тарнавського. Київ : ЦУЛ, 2016. 186 с. 6. Підготовка фахівців у ВНЗ в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачєво, 4-5 жовт. 2018 р. Мукачєво : МДУ, 2018. 226 с. 7. Освіта в Україні: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Марценюк (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2017. 319 с. 8. Товарознавство / упоряд. В. Олексик. Київ, 2014. 804 с.
Багатотомні видання	1. Енциклопедія рослин / редкол.: І. М. Деркач та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. Т. 8. 812 с. 2. Безруков В. Д. Поэзия : в 2 т. / ред. изд.: Л. Г. Мороз, А. Г. Мягченко; авт. вступ. ст. А. В. Сипина. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2016. Т. 2. 206 с. 3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с. 4. Бюджетна система України: історія, стан та перспективи : у 3 т. / Акад. прав. наук України. Львів : Право, 2012. Т. 2 : Бюджетний менеджмент / заг. ред. Ю. П. Бубряка. 476 с. 5. Кучеренко Н. П. Казначейська справа : в 6 т. Київ : Право, 2016. Т. 3 : Контроль у системі Державного казначейства. 432 с. 6. Дендрофлора України. В 12 т. Т. 2. Дикорослі та культивовані дерева і кущі. Вип. 1. Покритонасінні / Л.І. Перхоменко. Київ : Наукова думка, 2012. 200 с.
Автореферати дисертацій	1. Петров О. Г. Музикотерапія : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 40 с.
Дисертації	1. Петрук Л. А. Дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Львів, 2004. 140 с. 2. Винниченко О. М. Контроль соціально-економічного розвитку промислових підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2018. 344 с.
Законодавчі та нормативні документи	1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с. 2. Конституція України : станом на 1 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Київ : Право, 2017. 93 с. 3. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. Голос України. 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 4. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536. 5. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 6. Питання соціального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. Офіційний вісник України. 2018. № 5. С. 430–443. 7. Про інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2019-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2018 р. № 43/2018. Урядовий кур'єр. 2018. 23 лют. (№ 35). С. 10.

	8. Про затвердження Вимог до оформлення кандидатської дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2018 р. № 50. Офіційний вісник України. 2018. № 25. С. 139–141. 9. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : затв. наказом М-ва. праці та соц. політики від 19.09.2006 р. № 156. Баланс-бюджет. 2006. 19 верес. (№ 18). С. 15–16.
Архівні документи	1. Лист Голови Співки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.
Патенти	1. Зернозбиральний комбайн: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	1. Марченко М. І., Кополович А. Д., Яким Б. М. Про точність визначення радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Федорченко Б. А., Смотрич В. Н. Радиационное повреждение материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Стандарти	1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	1. Прокопенко И. П. Каталог растений для работ по экодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с. 2. Історична спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Петров, О. В. Олійник. Харків, 2000. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Закарпатської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Петрик та ін.; Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. іст. музей. Ужгород, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	1. Боротьба з злочинністю: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 3 / уклад.: О. В. Куріпта, відп. за вип. Н. М. Щур; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 60 с. 2. Іван Марченко : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Петрик. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 9).

Аналітичний бібліографічний запис Складова частина видання (глави, розділу, статті) розділовий знак «дві навскісні риски» («//») можна замінювати крапкою, а відомості про документ (його назву), виділяти шрифтом (наприклад, <i>курсивом</i>).	
Частина видання: книги	- Петренко М. А. Международное право и роль Конституционного Суда Украины // Максим Петренко: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 60- річчя проф. М. А. Петренко / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. - Якса А. П. Економічна політика держави. <i>Двадцять п'ять років з економічним правом</i> : вибрані праці. Харків, 2017. С. 205–212. - Корнійчук Т. О. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності. <i>Педагогіка</i> : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Корнійчука. Київ, 2017. С. 195–197.
Частина видання матеріалів конференцій (тези доповіді)	- Лалак Н. В. Шляхи підвищення мотивації молодших школярів до навчання // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2011 рік : збірник тез повідомлень. Київ, 2012. С. 202–203. - Максименко Д. В. Методи оперативної діагностики виробничої діяльності підприємства // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці : збірник тез та доповідей І Міжнародної науково- практичної конференції (м. Київ, 21 лютого 2013 р.) / відпов. за випуск Мельничук Б.В. Київ, 2013. С. 331–335. - Цехмістров І. І., Перець І.П. Про бюджет. <i>Дослідження проблем в Україні очима молодих вчених</i> : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.
Частина довідкового видання	- Павлик І. М. Право інтелектуальної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 683. - Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. <i>Основи педагогіки освіти</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. - Попович Н.І. Початкова освіта // Педагогічна енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.
Частина видання: продовжуваного видання	- Куцінко Т. О. Адміністративне законодавство України: реалії та перспективи формулювання // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. - Безруков С. А., Хмельов А. А. Дослідження циліндричних оболонок. Вісник Запорізького національного університету. Фізико- математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. - Хорошилова С. А., Малафійк Л. О., Хмельов А. А. Моделювання складеної конструкції за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212– 218.
Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)	- Кучеренко О. О. Конституційні права людини і громадянина // Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92. - Коваль Л., Коваль П. Переваги дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. - Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2017. Vol. 18, No 2. P. 109–118.
	- Україна очима дітей : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017). - Хміль А. А. Функції державної служби за законодавством України // Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsei.org.ua/5_2017/32.pdf.

Електронні ресурси	3. Хміль І. О. Шляхи подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2016. № 3. – С. 20–27. – URL:http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017). 4. Куцкір Я. С., Махно Б. А., Борислав С. Г. Трансформація науково-педагогічної системи України протягом 90-х років XX століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI:https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.
-------------------------------	--

Додаток С

Зразок рапорту про проведення перевірки наявності чи відсутності факту плагіату в кваліфікаційній (магістерській) роботі

Завідувачу кафедри
авіаційної діяльності,
д.екон.н., професору Панченку В.А.
здобувача ВО 2 курсу, 491М/493М групи,
денної форми навчання,
спеціальності 073 «Менеджмент»,
освітньо-професійної програми
«Менеджмент міжнародних
авіаційних перевезень»
Радченко Валентини Іванівни
тел. (777) 7777777

РАПОРТ

Прошу провести перевірку на наявність чи відсутність факту плагіату в моїй кваліфікаційній (магістерській) роботі на тему «Вдосконалення організаційної структури управління підприємством» (науковий керівник к.екон.н., доцент Мірошніченко І.С.) відповідно до Положення про дотримання академічної доброчесності в Львівській академії Національного авіаційного університету від 14.02.2020 року № 58.

Робота виконувалась на базі матеріалів ТОВ «Авіакомпанія «SKYUP».

Копія роботи в електронному вигляді додається.

«___» _____ 20__ р.

(підпис)

Додаток Т

Авторський договір-приєднання про передачу невиключних прав на використання твору (авторський ліцензійний договір)

м. Кропивницький

«_____» _____ 20____ р.

(прізвище, ім'я та по батькові)

(далі – Автор, Автори), з одної сторони, та Льотна академія НАУ, (далі – Академія), в особі в.о. директора академії Неділька С.М., що діє на підставі Статуту, з іншої сторони, (далі при спільному згадуванні – Сторони), беручи до уваги мету створення Інституційного репозитарію «erFlightAcademyNAU», керуючись Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право та суміжні права» уклали цей Договір про наступне:

1. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

Договір-приєднання (далі – Договір) – договір, умови якого встановлені **Академією**, і який може бути укладений лише шляхом приєднання **Автора** до договору в цілому. Автор не може запропонувати свої умови договору (п.1 ст.634 Цивільного кодексу України).

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір і якій належать права інтелектуальної власності на нього.

Твори – створені **Авторами** у результаті творчої діяльності за особистою ініціативою, на замовлення чи в порядку виконання службових обов'язків: навчальні, наукові, науково-методичні твори – книги, брошури, статті, конспекти лекцій, аналітичні огляди, звіти, презентації тощо; ілюстрації, карти, плани, ескізи, аудіовізуальні та інші твори, представлені в електронній (в тому числі цифровій) формі, яку може читувати комп'ютер (ст. 433 Цивільного кодексу України, ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Репозитарій Академії – це ресурс відкритого доступу, що накопичує, зберігає електронні публікації та електронні версії документів (творів), створених працівниками та здобувачами вищої освіти **Академії**, який розміщений на сервері **Академії** в мережі Інтернет. Репозитарій надає до них постійний безкоштовний доступ.

2. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

2.1. **Автор** (власник авторських прав) надає **Академії** невиключні права на використання твору (далі - Твір) – (назва, характер документу, видавництво, рік, кількість сторінок) на весь строк дії авторського права, починаючи з моменту підписання договору. Під використанням в цьому Договорі розуміється розміщення примірника твору в електронному архіві «Інституційний репозитарій Льотної академії НАУ» (далі – Репозитарій).

2.2. **Автор** гарантує, що на момент розміщення Твору у Репозитарії лише йому належать авторські права на Твір, що вони не відчужені, не є предметом застави, судового спору або претензій з боку третіх осіб.

2.3. **Автор** підтверджує що:

- Твір має науковий або навчально-методичний характер;
- треті особи не мають право на цей Твір;
- він є істинним Автором цього Твору.

3. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

3.1. Розміщуючи свій Твір у Репозитарії, Автор приймає умови цього Договору. У випадку, коли Твір створено у співавторстві, кожний з Авторів приймає умови цього Договору.

3.2. Автор передає академії на безоплатній основі невиключні права на використання Твору: а) на внесення Твору у базу даних «erFlightAcademyNAU»;

б) на відтворення Твору чи його частин у електронній формі, не змінюючи її змісту;

в) на виготовлення електронних копій Твору для постійного архівного зберігання;

г) на використання Твору без одержання прибутку та на виготовлення його копій для некомерційного розповсюдження;

д) на надання електронних копій Твору для відкритого доступу в мережі Інтернет.

3.3. Автор зберігає за собою право використовувати самостійно чи передавати аналогічні права на використання Твору третім особам.

3.4. Автор має право вимагати збереження цілісності Твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні Твору або будь-якому іншому посяганню на Твір, що може зашкодити честі і репутації Автора (ст. 14 «Про авторське право і суміжні права»).

3.5. Академія в електронному архіві «erFlightAcademyNAU» чітко визначає ім'я Автора Твору і не вносить ніяких змін до Твору, гарантуючи цілісність і недоторканність Твору.

4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

4.1. **Автор і Академія** зобов'язуються належним чином виконувати умови цього Договору. 4.2. **Автор** несе всі види відповідальності перед третіми особами, що заявили свої права на Твір, відшкодовує **Академії** всі витрати, спричинені позовами третіх осіб про порушення авторських та інших прав на Твір.

4.3. За невиконання або неналежне виконання умов Договору Сторони несуть відповідальність згідно чинного законодавства України.

5. ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ

5.1. Сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання своїх зобов'язань за цим Договором якщо їх виконанню перешкоджає надзвичайна і непереборна за даних умов подія (непереборна сила), що знаходиться поза межами контролю Сторін, та які Сторони не могли передбачити або запобігти. До таких обставин за цим Договором належать: стихійні явища природного характеру (землетруси, повені, урагани тощо), лиха біологічного, техногенного та антропогенного походження (вибухи, пожежі, масові епідемії тощо), обставини суспільного життя (війна, воєнні дії, блокади, акції громадської непокори, прояви тероризму, масові страйки тощо), а також видання заборонних або обмежуючих нормативних актів органів державної влади чи місцевого самоврядування, які унеможливають виконання Сторонами Договору.

5.2. Сторона зобов'язана невідкладно повідомити іншу Сторону про наявність форсмажорних обставин та їх вплив на виконання Договору з подальшим їх підтвердженням компетентного органу.

5.3. Якщо форс-мажорні обставини та (або) їх наслідки тимчасово перешкоджають виконанню Договору, то виконання цього Договору зупиняється на строк, протягом якого воно є неможливим.

6. УМОВИ ДОСТРОКОВОГО РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

6.1. Договір може бути розірваний на вимогу Автора, якщо він позбавляється прав інтелектуальної власності на твір, які мав на момент розміщення Твору у Репозитарії відкритого доступу, а також якщо Договір містить інші умови, обтяжливі для Автора.

6.2. Договір розривається з ініціативи Академії, якщо Автор:

- позбавляється авторських прав на Твір, що розміщений у Репозитарії;

- визнається не Автором твору у судовому порядку.

6.3. Усі спори, що виникають при достроковому розірванні Договору розглядаються у судовому порядку.

7. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

7.1. Договір набирає чинності з моменту підписання його Сторонами.

7.2. Будь-які зміни і доповнення до цього Договору дійсні, за умови, якщо вони вчинені у письмовій формі та підписані Сторонами або належним чином уповноваженими на те представниками Сторін.

7.3. Договір складено у двох примірниках, з яких один знаходиться у Автора, другий – у Академії.

7.4. Усі спори, що виникають з цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами. Якщо відповідний спір неможливо вирішити шляхом переговорів, він вирішується у судовому порядку за встановленою підвідомчістю та підсудністю такого спору відповідно до чинного законодавства України.

АДРЕСА ТА РЕКВІЗИТИ СТОРІН:

Автор

(Прізвище, ім'я та по батькові)

Посада _____

Паспорт:

Серія: _____ Номер: _____

Дата видачі: _____

Ким

виданий: _____

Місце реєстрації

Місце проживання

Дата _____ Підпис _____

Льотна академія

Національного авіаційного університету

25005, м. Кропивницький,

Фортечний район, вул. Степана Чобану, 1

код за ЄДРПОУ _____

тел.: _____

Дата _____ Підпис _____

**Висновок наукового керівника кваліфікаційної (магістерської) роботи
та висновок кафедри про кваліфікаційну (магістерську) роботу**

[illegible]

Науковий керівник _____
(підпис)

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувач ВО _____
(прізвище та ініціали)

Представник кафедри
менеджменту авіаційної діяльності _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри
менеджменту авіаційної діяльності _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

83

Додаток Ф

Пам'ятка науковому керівнику щодо написання відзиву на кваліфікаційну (магістерську) роботу

Відзив наукового керівника складається в довільній формі. У ньому доцільно:

- подати загальну характеристику роботи, визначити її відповідність меті та завданням;
- зазначити теоретичний рівень розробок, їх повноту, глибину, оригінальність і обґрунтованість рішень, що пропонуються;
- відзначити наукову новизну отриманих результатів дослідження;
- визначити аргументованість тверджень і достовірність матеріалів, що використовувалися;
- ступінь унікальності тексту роботи;
- оцінити володіння методичними прийомами та інструментарієм досліджень, сучасними методиками обробки економічної та статистичної інформації, у тому числі за допомогою ПЕОМ;
- оцінити добросовісність та сумлінність здобувача ВО в процесі написання кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Доцільно виявити також основні недоліки кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Критичний аналіз сильних та слабких сторін роботи повинен мати посилання на текст кваліфікаційної (магістерської) роботи.

В кінці відзиву зазначають рівень відповідності кваліфікаційної (магістерської) роботи вимогам, що висуваються вищою школою до випускних робіт за освітнім ступенем «магістр» та робиться висновок щодо можливості допуску роботи до захисту в Екзаменаційній комісії.

Відзив оформляється на бланку (додаток У) в рукописному вигляді і не потребує спеціального підтвердження (печатки), а лише особистого підпису наукового керівника.

Додаток X

Пам'ятка рецензенту щодо написання рецензії на кваліфікаційну (магістерську) роботу

У рецензії на кваліфікаційну (магістерську) роботу мають бути відображені такі питання:

- актуальність теми дослідження;
- повнота розробки теми;
- достовірність матеріалів, які використовувалися;
- застосування сучасних методів обробки інформації;
- позитивні якості та основні недоліки роботи з посиланнями на текст кваліфікаційної (магістерської) роботи;
- самостійність здобутків Здобувача ВО щодо висновків, рекомендацій, способів вирішення проблеми;
- наявність елементів новизни у пропозиціях;
- практична цінність роботи та реальність реалізації пропозицій;
- загальні враження від кваліфікаційної (магістерської) роботи (оформлення, стиль, грамотність і логічність викладення тощо).

В кінці рецензії має бути остаточний висновок щодо кваліфікації здобувача ВО, його здатності до самостійної роботи за спеціальністю. За бажанням, може бути висловлено думку про оцінку роботи за чотирьохбальною системою: відмінно, добре, задовільно, незадовільно.

Рецензію бажано віддрукувати на бланку установи, де працює рецензент.

У рецензії слід зазначити П.І.П. рецензента, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посаду. Особистий підпис завіряється печаткою за місцем роботи та підтверджується підписом працівника кадрової служби.

Рекомендований обсяг рецензії 1-2 сторінки.

Додаток Ц

**Зразок оформлення
наочних матеріалів до кваліфікаційної (магістерської) роботи**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ АВІАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ АВІАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Ілюстративні додатки
до кваліфікаційної роботи**

**на тему: «Вдосконалення управління інноваційною діяльністю
міжнародного підприємства»
(на базі матеріалів ТОВ «Авіакомпанія «SKYUP»)**

Виконав(ла):
здобувач вищої освіти 2 курсу
другого (магістерського) рівня
491М / 493М групи
денної (заочної) форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми
«Менеджмент міжнародних
авіаційних перевезень»

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Кропивницький – 2024 рік

Додаток III
Орієнтовна структура доповіді на захисті кваліфікаційної (магістерської) роботи

Шановні члени Екзаменаційної комісії!

Вашій увазі представляється кваліфікаційна робота на тему: *(вказати назву теми кваліфікаційної роботи)*.

1 Тема кваліфікаційної роботи є однією з актуальних проблем сучасного менеджменту в авіаційній сфері *(наводиться коротка характеристика стану досліджуваної проблеми, обґрунтовується доцільність розробки теми для розвитку авіаційної галузі в цілому або окремої її складової)*.

2 Об'єктом дослідження, на матеріалах якого виконана робота, є *(підприємство авіаційної галузі (конкретизувати); місцевий, національний, регіональний або світовий ринок міжнародних авіаційних послуг)*.

Науковою проблемою магістерського дослідження – його предметом – є ... *(система управління міжнародним підприємством авіаційної галузі або його окремими структурними підрозділами; система управління авіаційною галуззю; одна з функцій управління підприємством авіаційної галузі; одне з функціональних завдань системи управління міжнародним підприємством авіаційної галузі (інформаційне забезпечення, розробка стратегій розвитку, маркетинг, інноваційно-інвестиційна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, бізнес-планування, виробництво, фінанси, кадри, ділові ризики, кризові ситуації тощо) (конкретизувати))*.

Метою даної кваліфікаційної роботи є *(вказати мету роботи)*.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні основні завдання дослідження *(вказати задачі дослідження)*.

Для проведення магістерського дослідження були використані такі методи *(перерахувати методи дослідження)*.

3-4 Поставлені завдання дослідження послідовно вирішуються в чотирьох розділах роботи *(надати коротку характеристику розділів)*.

(В першому, теоретико-методологічному, розділі викладена сутність досліджуваної проблеми ..., концепції й підходи до її рішення, рівень розробки досліджуваної проблематики на сучасному етапі, адаптовані існуючі методологічні підходи до рішення проблеми відповідно до потреб галузі).

Перший розділ є основою для розробки прикладних аспектів обраної теми дослідження.

В другому, дослідницько-аналітичному, розділі виконаний організаційно-економічний аналіз об'єкту дослідження *(конкретизувати)*, визначені основні проблеми й перспективи розвитку, докладно проаналізований предмет дослідження *(конкретизувати)*.

На основі вивчення, обробки й узагальнення аналітичних матеріалів *(конкретизувати)* виявлений вплив внутрішніх і зовнішніх факторів *(конкретизувати)* на ефективність господарської діяльності.

В третьому, проектно-рекомендаційному, розділі на основі методологічних підходів і аналізу, виконаних у першому й другому розділах, розроблені пропозиції й рекомендації з удосконалення управління об'єктом у цілому і аспектом господарської діяльності, що є предметом дослідження *(конкретизувати)*.

Наукова новизна результатів магістерського дослідження полягає в наступному:

- вперше здійснено ..., одержано ..., розроблено ..., визначено ..., формалізовано ...;
- удосконалено ..., розширено ..., доповнено ...;
- набуло подальшого розвитку ..., уточнено ...

Практичне значення розроблених рекомендацій і пропозицій підтверджено техніко-економічними розрахунками й визначенням очікуваного ефекту від їх впровадження *(конкретизувати)*.

Результати магістерського дослідження можуть бути використані *(вказати де і яким чином)*.

Основні теоретичні та практичні положення магістерського дослідження оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах ... (конкретизувати); за результатами проведених наукових досліджень опубліковано ... тез доповідей, ... статей у фахових наукових виданнях.

5 Узагальнені результати дослідження можна представити у вигляді наступних основних висновків: *(навести 4-12 основних висновків із зазначенням їх обґрунтованості, практичної цінності й рекомендацій з впровадження).*

Дозвольте мені виразити глибоку вдячність за допомогу в роботі над магістерським дослідженням *(указати кому – директорові підприємства, науковому керівникові тощо).*

Дякую за увагу!

Додаток Ш

Подання голові Екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ПОДАННЯ ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Направляється здобувач вищої освіти 2 курсу другого (магістерського) рівня _____ навчальної групи _____
(прізвище та ініціали)
до захисту кваліфікаційної роботи
за спеціальністю 073 «Менеджмент» на тему:

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Декан

Факультету авіаційного менеджменту _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

Здобувач вищої освіти _____ за період навчання
(прізвище та ініціали)
на факультеті авіаційного менеджменту з 20__ р. по 20__ р. повністю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок:
за національною шкалою: відмінно __%, добре __%, задовільно __%;
за шкалою ECTS: A __%, B __%, C __%, D __%, E __%.

Секретар

Факультету авіаційного менеджменту _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток Ю

Оцінювання кваліфікаційних (магістерських) робіт

Таблиця Ю.1 – Параметри та критерії оцінювання кваліфікаційних (магістерських) робіт

Параметри оцінювання	Діапазон оцінки, балів	Критерії оцінювання за бальною шкалою
1	2	3
<i>Оцінювання якості кваліфікаційних (магістерських) робіт</i>	0-70	
Відповідність змісту вступу встановленим вимогам	0-10	0 – зміст вступу не відповідає встановленим вимогам
		10 – зміст вступу відповідає встановленим вимогам
Відповідність змісту теоретико-методологічного розділу встановленим вимогам	0-10	0 – зміст жодного підрозділу не відповідає встановленим вимогам
		5 – зміст одного підрозділу відповідає встановленим вимогам
		10 – зміст всіх підрозділів відповідає встановленим вимогам
Відповідність змісту дослідницько-аналітичного розділу встановленим вимогам	0-10	0 – зміст жодного підрозділу не відповідає встановленим вимогам
		5 – зміст одного підрозділу відповідає встановленим вимогам
		10 – зміст всіх підрозділів відповідає встановленим вимогам
Відповідність змісту проектно-рекомендаційного розділу встановленим вимогам	0-10	0 – зміст жодного підрозділу не відповідає встановленим вимогам
		5 – зміст одного підрозділу відповідає встановленим вимогам
		10 – зміст всіх підрозділів відповідає встановленим вимогам
Відповідність змісту висновків встановленим вимогам	0-10	0 – зміст висновків не відповідає встановленим вимогам
		10 – зміст висновків відповідає встановленим вимогам
Обсяг та адекватність використаних при написанні роботи першоджерел та дотримання етики посилань	0-10	0 – залучені матеріали лише навчальних підручників та посібників (до 25 джерел), етика посилань не дотримана
		5 – залучені нормативно-правові документи, матеріали навчальних підручників та посібників, періодичних видань (26-49 джерел), етика посилань дотримана частково
		10 – залучені нормативно-правові документи, матеріали навчальних підручників та посібників, монографій, статистичних збірників та довідників, періодичних видань та мережі Internet (50 джерел і більше), етика посилань дотримана
Відповідність оформлення роботи встановленим вимогам	0-10	0 – текст роботи оформлено з суттєвими порушеннями встановлених вимог
		5 – текст роботи оформлено з незначними порушеннями встановлених вимог
		10 – текст роботи оформлено у відповідності до встановлених вимог

Закінчення таблиці Ю.1

1	2	3
Оцінювання захисту кваліфікаційних (магістерських) робіт	0-30	
Вміння чітко та стисло викласти основні результати дослідження	0-10	0 – ЗВО неспроможний чітко та стисло викласти основні результати дослідження
		5 – ЗВО невпорядковано викладає основні результати дослідження
		10 – ЗВО спроможний чітко та стисло викласти основні результати дослідження
Використання наочного матеріалу	0-10	0 – наочний матеріал не використано
		5 – наочний матеріал не в повному обсязі розкриває зміст роботи
		10 – доповідь супроводжена наочним матеріалом
Повнота, глибина, обґрунтованість відповідей на питання	0-10	0 – ЗВО неспроможний надати відповіді на поставлені питання
		5 – ЗВО надає неповні, поверхові, необґрунтовані відповіді на поставлені питання
		10 – ЗВО надає повні, глибокі, обґрунтовані відповіді на поставлені питання
Підсумкова оцінка	100	

Таблиця ІЦ.2 – Шкала оцінювання ECTS

За шкалою ECTS	За національною шкалою	Бальна оцінка або % правильних відповідей
A	5 – “Відмінно” – відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою	90–100
B	4 – “Дуже добре” – робота вище середнього рівня з двома-трьома незначними помилками	83–89
C	4 – “Добре” – взагалі правильна робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками	75–82
D	3 – “Задовільно” – непогано, робота з декількома значними помилками	68–74
E	3 – “Достатньо” – виконання задовольняє мінімальні критерії	60–67
FX	2 – “Незадовільно” – виконання не задовольняє мінімальні критерії з можливістю повторного складання, робота потребує доробки	35–59
F	2 – “Незадовільно” – виконання не задовольняє мінімальні критерії з обов'язковим повторним курсом, робота потребує повної переробки	1–34